

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Neslyšící a kultura:

Neslyšící osoba v proměnách kultur

Bakalářská práce

Autor: Jakub Litrbachý
Studijní program: B 6107 – Humanitní studia
Studijní obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: Vážený pan doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.
Oponent práce: Vážený pan Mgr. Luděk Jirka, Ph. D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Jakub Litrbachý

Studium: P20P0017

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Neslyšící a kultura: neslyšící osoba v proměnách kultur**

Název bakalářské práce AJ: Deafs and culture: deaf person in transformation of cultures

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se věnuje neslyšící osobě v průběhu dějin a v kontextu různých kultur. Kromě specifické otázky po oboustranném vztahu osoby a kultury se budeme tázat též po existenci a povaze tzv. (sub)kultury neslyšících, a to opět s ohledem na plynutí času a proměny sociokulturních podmínek. Cílem práce je analýza fenoménů a jejich komparace v transkulturní perspektivě.

FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Vydání první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. 254 stran. Trivium; 15. svazek. ISBN 978-80-7308-747-0 .

Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina: kultura neslyšících. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, [c2008]. ISBN 978-80-87153-08-6

LANE, Harlan L. *Pod maskou benevolence: zneschopňování neslyšící komunity*. Praha: Karolinum, 2013. Lingvistika (Karolinum). ISBN 978-80-246-2449-5

Zadávací pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Oponent: Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.11.2022

Prohlášení

Já níže podepsaný tímto stvrzuji a prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce, tedy odborného asistenta doc. Davida Boumy a rovněž prohlašuji, že jsem řádně uvedl všech zdrojů z nichž tato práce čerpá a vychází.

V Hradci Králové, dne _____

Jakub Litrbachý

LITRBACKÝ, Jakub. *Neslyšící a kultura: Neslyšící osoba v proměnách kultur*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 69 s. Bakalářská práce.

Anotace

Práce se věnuje Neslyšící osobě v průběhu dějin a v kontextu různých kultur. Kromě specifické otázky po oboustranném vztahu osoby a kultury se budeme tázat též po existenci a povaze tzv. (sub)kultury Neslyšících, a to opět s ohledem na plynutí času a proměny sociokulturních podmínek. Cílem práce je analýza fenoménů a jejich komparace v transkulturní perspektivě.

Klíčová slova: Neslyšící, kultura, komunita, etnicita, etnická skupina, znakový jazyk, kultura Neslyšících, Svět Neslyšících, postižení, endogamie, stereotypy, předsudky, diskriminace, audismus, Harlan Lawosn Lane, Thomas Hylland Eriksen, historie,

LITRBACKÝ, Jakub. *Deafs and culture: Deaf person in transformations of cultures*. Hradec Králové: Faculty of education of University of Hradec Králové, 2023. 69 pp. Bachelor Degree Thesis.

Anotation

The work is devoted to the Deaf person in the course of history and in the context of different cultures. In addition to the specific question of the two-way relationship between person and culture, we will also ask about the existence and nature of the so-called (sub)culture of the Deaf, again with regard to the passage of time and changes in socio-cultural conditions. The aim of the work is the analysis of phenomena and their comparison in a transcultural perspective.

Key words: Deaf, culture, community, ethnicity, ethnic group, sign language, Deaf culture, Deaf World, handicap, endogamy, stereotypes, prejudice, diskrimiation, audism, Harlan Lawson Lane, Thomas Hylland Eriksen, history

Poděkování

Tímto chci velmi poděkovat panu docentovi Boumovi za cenné rady, poznatky a veškeré odborné vedení při zpracovávání této práce. Své poděkování musím vyjádřit rovněž paní doktorce Karlové za krátkou písemnou konzultaci fenoménů, které během mé bakalářské práce postupně vyplouvaly na povrch, které mi pomohly zhodnotit její široké odborné znalosti. Velké poděkování patří rovněž mojí známé a dobré kamarádce Ing. Janě Petružálkové a mojí bývalé učitelce anglického jazyka ze střední školy, která mi byla velmi nápomocná při výzkumu.

„Cožpak záleží na hluchotě ucha, když slyší duše? Jediná a skutečná neléčitelná hluchota je hluchota ducha.“

– Viktor Hugo Ferdinandu Berthiérovi, 25. listopadu 1845

(Francouzský spisovatel a tvůrce postavy neslyšícího zvoníka Quasimoda z románu Chrám matky Boží v Paříži. Ve stáří trpěl silnou nedoslýchavostí)

Obsah

1. Úvod	- 7 -
1.1 <i>Pojmy týkající se problematiky</i>	- 8 -
1.1.1 N/neslyšící – Paradigma deficitní X Paradigma diferenční	- 9 -
1.1.2 Hluchoněmý	- 10 -
1.1.3 Kultura Neslyšících	- 11 -
1.1.4 Subkultura	- 13 -
1.1.5 Komunita	- 15 -
1.1.6 Znakový jazyk	- 16 -
1.2 <i>Konfrontace Neslyšícího, coby uživatele jazyka a kultury minoritního charakteru s jazykem či kulturou majoritního charakteru</i>	- 20 -
1.2.1 Bilingvní charakteristika Neslyšících	- 22 -
1.2.2 Kulturní diference Neslyšících a slyšících	- 23 -
1.2.3 Problémy sužující kulturu Neslyšících – stereotypy, předsudky, diskriminace	- 24 -
2. Stručný historický precedens – vybrané kapitoly z historie pohledu na Neslyšící	- 27 -
2.1. <i>Přístup k Neslyšícím ve starověku</i>	- 28 -
2.2. <i>Přístup k Neslyšícím v 16. a 17. století</i>	- 30 -
2.3. <i>Přístup k Neslyšícím v 18. a 19. století</i>	- 32 -
2.4. <i>Přístup k Neslyšícím ve 20. a 21. století</i>	- 34 -
3. Organizace zajišťující důstojnější postavení Neslyšících ve společnosti	- 41 -
3.1. <i>Česká unie neslyšících, z. ú.</i>	- 42 -
3.2. <i>Tichý svět, o. p. s.</i>	- 43 -
3.3. <i>ASNEP</i>	- 44 -
4. Antropologická perspektiva tématu – teorie etnicity ve vztahu k tematice Neslyšících a jejich kultury	- 45 -
4.1. <i>Etnicita a etnická identita – východiska Thomase Hyllanda Eriksena</i>	- 46 -
4.2. <i>Etnicita a etnická identita ve vztahu k Neslyšícím – východiska Harlana Lawsona Lanea</i>	- 51 -
5. Závěr	- 60 -
Zdroje	- 64 -
<i>On-line zdroje</i>	- 65 -

1. Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje vztahu Neslyšící osoby, coby příslušníkovi sociokulturní minority a jemu vlastní kultury s kulturou majoritní společnosti, která se jeví pro Neslyšící osobu jako zcela nevyhnutelná součást každodenního života. V rámci této práce prozkoumáme souvislosti týkající se historicko-antropologického postavení Neslyšícího člověka a budeme analyzovat otázku po existenci a vůbec celkové povaze tzv. (sub)kultury Neslyšících a fenomény, na kterých je založena. Analýza, kterou provádí tato práce, se soustředí právě na ty fenomény, které tuto minoritu provází a do značné míry charakterizují. Analýza zaměřená na toto téma bude vyžadovat určitou formu předporozumění námi problematizovaného tématu. Čili je na místě využití nabízených prostor této úvodní kapitoly pro stručný nástin základních charakteristik a jevů tohoto problému. V rámci takto vymezeného tématu, pro jeho komplexnost, se tato práce dotkne i problematiky vztahu kultur z pohledu minority a majority, vztahů daných historickým klimatem atd.

Pozornost tomuto tématu právě věnuje zejména proto, protože jsem nabyt dojmu, že námi studovaná kulturní a sociální antropologie, která zahrnuje mj. studium sociokulturních, národnostních a etnických minorit, se této problematice věnuje velmi poskromnu a troufám si říct, že téměř vůbec, přestože je toto téma pro obor antropologie a další transkulturní perspektivy dle mého názoru velmi lukrativní. Výběr tohoto tématu také přímo ovlivnila zejména vlastní zkušenost, díky které mám o této problematice určité povědomí. Touto prací tedy nechci pouze stroze předestřít toto perspektivní téma, coby téma vybrané k zakončení studia, nýbrž chci dát podnět k tomu, aby se této problematice antropologie a vůbec Transkulturní komunikace začala více věnovat. Neslyšící osoba totiž nemusí být nutně předmětem zájmu pro obory jako jsou speciální pedagogika, logopedie či

surdopedie,¹ ale může být velmi hluboce zajímavým tématem také pro zájem Transkulturní komunikace, antropologie, sociologie a dalších příbuzných oborů.

Než se do tématu plně ponoříme, rád bych se v krátkosti pozastavil nad sluchovým postižením, které je pro život Neslyšících jedinců stěžejní, jako takovým. Sluchové postižení či všeobecně přijatelnější termín „handicap“ je podle WHO² označitelný jako druhý nejtěžší ihned po mentálním. Lidé jsou odtrženi od komunikace a zvukových vjemů v okolí. Tento handicap je velmi variabilní a de facto není možné si jej vyzkoušet nebo zažít. Zda a jak je člověk tímto handicapem poznamenán udává výše ztráty. Tito jedinci mohou být Neslyšící, Nedoslýchaví, ohluchlí, hluchoslepí, uživatelé KI,³ apod. Každý člověk má jiné nároky na způsob komunikace. Prelingválně Neslyšící⁴ preferují výhradně znakový jazyk, Nedoslýchaví či (později) ohluchlí pak preferují např. formy simultánního přepisu a odezírání.⁵

1.1 Pojmy týkající se problematiky

Myslím si, že pro začátek a hlavně pro správné před-porozumění a uchopení tématu je nutné podniknout krátký exkurs terminologie a představit si fenomény, které

¹ Zde si dovoluji krátkou poznámku: Tyto vědy se o problematiku zajímají primárně a tak není divu, že většina publikací zahrnuje pohled na Neslyšící právě z jejich perspektivy. Máme nepřeberné množství knih o individuálních přístupech k Neslyšícímu dítěti ve školství, o lingvistických perspektivách Neslyšících, máme spoustu materiálů o jejich specifických písemných projevech, ale přímo děl antropologického až transkulturního charakteru jsem během rešerše a během psaní i já osobně nacházel velmi poskromnu. Vše se týká více surdopedie, logopedie, speciální pedagogiky než samotné antropologie. Toto mohu rovnou zpočátku označit za největší problém při zpracovávání této práce. I právě ona kniha o historii Neslyšících je více o zakládání škol, než o vývoji přístupu k nim. Toto považuji za obrovský neduh. V tomto ohledu mi mnohdy nedokázaly pomoci ani zkušené knihovnice ze Studijní a vědecké knihovny HK, které mi pomáhaly s rešerší. Jako ryze antropologické zdroje lze vesměs označit tři ze všech užitých pramenů a zdrojů v této práci.

² WHO – World Health Organisation = Světová zdravotnická organizace

³ KI – Kochleární implantát

⁴ Tzn. Neslyšící, kteří jsou neslyšící ještě z doby, kdy u nich nebyla plnohodnotně rozvinutá řeč

⁵ Proč neslyšící nemají rádi slovo „hluchoněmý“? [online]. MAFRA, 2016 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z: <https://ztlumeno.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=546850>

s tématem úzce souvisí. Pro sblížení se s tématem si v krátkosti představíme některé nezbytné terminologické pojmy, které se neodmyslitelně s tématem pojí a stručně nastíníme problematiku, které se toto téma bakalářské práce věnuje. Jedná se vesměs o tematické prvky, které budou v této práci velmi často opakovány. Nejvíce jde o uvědomění si, co přesně je znakový jazyk, proč existují značné diference ve psaní slova „neslyšící“ s verzálkou či mínuskou a podobně.

1.1.1 N/neslyšící – Paradigma deficitní⁶ X Paradigma diferenční⁷

V rámci této problematiky je nutno zmínit diference mezi neslyšícím a Neslyšícím, anebo z anglického jazyka vycházející termín označující Neslyšícího jako „deaf“, případně „Deaf“,⁸ kde hlavním diferenciačním prvkem je pouhá verzálka. Co může být v tomto ohledu problematické? Je vůbec nutné takto diferencovat?

Neslyšící s malým „n“ signifikuje termín odkazující na definici medicínského charakteru,⁹ kterým lékař označuje například diagnosu. Příkladem může být zápis v lékařské zprávě „...neslyšící pacient s XY% ztrátami sluchu z důvodu...“ Případně „...neslyšící pacient si přichází vyzvednout naslouchadla určitého typu...“

Zato Neslyšící s velkým „N“ se již s medicínským pohledem neztotožňuje, nýbrž se zde začíná vykreslovat lingvisticko-kulturní spektrum pohledu, které definuje Neslyšícího člověka, coby příslušníka¹⁰ sociokulturní menšiny.¹¹ Jde o určitou formu

⁶ Otázka medicínsky-diagnostická

⁷ Otázka příslušnosti ke komunitě a vyzdvižení své odlišnosti

⁸ KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9, s. 7

⁹ Tamtéž

¹⁰ Tamtéž

¹¹ To, co dělá Neslyšícího člověka příslušníkem sociokulturní menšiny je bezesporu sdílená příslušnost k menšinovému, tedy znakovému, jazyku. Ten je užíván pouze v této pomyslně uzavřené komunitě. Málodky je užíván někým „zvěhčí“ – v tomto případě to mohou být rodinní příslušníci, lidé, kteří se znakovému jazyku věnují profesně, tedy tlumočníci, anebo pedagogové v tomu příslušných institucích.

sebeidentifikace.¹² Práce tak bude výrazně upřednostňovat především druhý model, tedy označení s velkým „N“. Jde o jistou míru vyjádření uznání vůči komunitě, která sdružuje právě jedince, kteří komunikují na bázi vlastního jazyka, vyznávají vlastní komunitu a cítí náležitost ke své kultuře a skupině Neslyšících osob – jde o plnohodnotné příslušníky kulturní minority, jíž jsou součástí na bázi sounáležitosti ke komunitě. Nutno podotknout, že toto jednoduché pravidlo platí rovněž pro pojem nedoslýchavý/á X Nedoslýchavý/á. Josef Fulka i Harlan Lane toto zmiňují ve svých publikacích, kde mluví o dvojitým paradigmatu v nahlížení na hluchotu – paradigma „deficitní“ a paradigma „diferenční“.¹³

1.1.2 Hluchoněmý¹⁴

Tuto subkapitolu si dovoluji počít otázkou, a sice, zda-li je označení Neslyšícího jedince termínem „hluchoněmý“ vhodné či etické? Musím konstatovat, že toto označení je stále ještě hojně užíváno i v současném 21. století. Jedná se o termín, kterým majoritní společnost velmi často pojmenovává příslušníka menšinové komunity Neslyšících.

Označování Neslyšících jako „hluchoněmých“ je v první řadě zastaralé a jedná se o stereotypní přezývání. V současnosti se dává, s ohledem na přání samotných příslušníků této minoritní komunity, spíše přednost termínu výše popsanému, tedy „Neslyšící“. Lidé si totiž neuvědomují, že „hluchoněmý“ se nutně hned nerovná „Neslyšícímu“.¹⁵

Z vlastní zkušenosti vím, že Neslyšící se proti tomuto označení vymezují. Vnímají jej jako diskriminační, pejorativní a ponižující. Jak toto označení implikuje, je složeninou ze slov „hluchý“ a „němý“. To, že člověk neslyší však ani zdaleka automaticky

¹² *Self-Identification in the Deaf Community* [online]. verywellhealth, 2022 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.verywellhealth.com/deaf-culture-big-d-small-d-1046233>

¹³ FULKA, Josef. Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0, s. 59-66, s. 109

¹⁴ Jde o stereotyp

¹⁵ *Proč neslyšící nemají rádi slovo „hluchoněmý“?* [online]. MAFRA, 2016 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z: <https://ztlumen.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=546850>

neznamená, že nedokáže promluvit. Promluva Neslyšícího může být komplikovaná, špatně srozumitelná, ale svým způsobem se stále jedná o promluvu. I vyjádření pouhé citoslovce vyjadřované při bolesti „*Au!*“ je do jisté míry už projevem řeči. „*Neslyšící nejsou nemluvní jako postavy v němém filmu – artikuluji i vydávají zvuky, které nemají k plnohodnotnému slovu daleko.*“¹⁶ Pokud zde přiložím extrémní příklad, který podložím zejména vlastní zkušeností, pak si troufám tvrdit, že Neslyšící jedinec vnímá označení jako „hluchoněmý“ velmi obdobným způsobem, jako když člověka snědší pleti označíme nemístným a odsouzeníhodným termínem „negr“. Takové označení v něm vyvolá nepříjemný pocit a zároveň takové označení může být velmi úzce spájeno s rasismem a rasovou či etnickou diskriminací či obecně řečeno spájeno s diskriminací minorit. Jako další případ mne napadá označení homosexuálního jedince jako „teplouš“ či „buzerant“ a další podobná pejorativní označení. Úplně stejným způsobem Neslyšící vnímá termín „hluchoněmý“. Proto si zde dovolím klást důraz na širokou veřejnost i akademickou obec, případně další jedince, kteří se k této práci dostanou, aby raději užívali pojmu „Neslyšící“ či „Nedoslýchavý“. Pro přiblížení se problematice toto považuji za velmi zásadní.

1.1.3 Kultura Neslyšících

Kultura jako samostatně stojící pojem se nám jeví natolik komplexně, že je velmi obtížné a troufám si tvrdit téměř nemožné jí přisuzovat jednu universálně platnou definici, která by zahrnovala veškeré kulturní jevy a rovněž zahrnovala veškerou lidskost tak, aby zahrnovala všechny potřebné aspekty lidskosti.¹⁷ Tato práce bude jednoznačně dávat přednost pojmu „kultura Neslyšících“ a nebude se zabývat pojmem „kultura“ z čistě kulturologického hlediska, ale spíše z hlediska lokálně-sociálního, kdy je vyjadřována určitá

¹⁶ Srov. Tamtéž

¹⁷ Pro představu, jak moc může být pojem „kultura“ komplexní, si můžeme uvést autory Kroebera a Kluckhona, kteří nashromáždili na 161 definic kultury.

minoritní skupina, která je plnohodnotná svými specifiky. Definice kultury se u jednotlivých autorů a v jednotlivých historických epochách neustále vyvíjí a proměňuje.¹⁸ Obecně však lze říct, že pojem „kultura“ zahrnuje vše, co vytváří lidská civilizace, anebo, že se rovněž jedná o jisté vyjádření hodnot dané skupiny.

V případě termínu „kultura Neslyšících“ mluvíme o termínu, který vznikl v sedmdesátých letech dvacátého století, aby se ukázalo, že komunita Neslyšících může existovat.¹⁹ Kultura Neslyšících, ať již z lokálního hlediska (českého či jiného) či globálního, vznikala a předávala se zejména v rámci uzavřené komunity, ke které Neslyšící přísluší, a to zejména z jednoho prostého důvodu, a sice toho, že znakový jazyk nemá psanou formu.²⁰ V současné době se toto obrací. Přestože znakový jazyk nemá psanou formu, dokáže předávat informace a další aspekty pro záznam a studium této kultury díky mediálním prostředkům jako jsou například digitální nosiče dat,²¹ tedy například forma videozáznamů atd.

Kultura Neslyšících, coby termín nese prvky zejména sociálního přesvědčení. Svět kolem Neslyšícího jedince je vnímán a zachycován zejména ve vizuální podobě. Jejich svět je vizuální – vnímán zejména zrakem a okolními vizuálními vjemy. Právě na této bázi odlišného vizuálního vnímání Neslyšícího je bezprostředně odvíjena i kultura a kulturní vnímání.²² Kulturu Neslyšících označujeme kulturou právem, a to zejména díky zásadnímu prvku, kterým se nám v tomto případě jeví. Řeč je o jazyku, který v sobě

¹⁸ KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9, s. 11

¹⁹ LADD, Paddy. *Understanding Deaf Culture: In Search of Deafhood*. Clevedon: Multilingual Matters, 2003. ISBN 978-1853595455, s. 27

²⁰ KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9, s. 14

²¹ Tamtéž

²² NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura neslyšících*. I. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. s. 8

kombinuje vizuálně-motorické prvky, tedy znakový jazyk.²³ Jazyk ve své plnohodnotnosti utváří kulturu jako takovou²⁴ a umožňuje její předávání.

Do kultury Neslyšících zahrnujeme pravidla chování (sociální normy), komunikační pravidla, tradice, zvyky, historii, politiku a v neposlední řadě sem zasazujeme také tvorbu příběhů Neslyšících, které souvisí s jejich všedním životem.²⁵ V současnosti je takto definovaný pojem zaběhlý zejména v západní Evropě, USA a severských zemích. Zato ve střední Evropě, tedy i v České republice, se o plnohodnotné zavedení takto užívaného pojmu pokouší zejména mladí Neslyšící, jejichž příslušnost náleží této komunitě, a kteří bojují za uznání tohoto termínu a bojují za jeho zrovnoprávnění²⁶ a aktivaci užívání takto stanoveného pojmu.

1.1.4 Subkultura

Subkulturou rozumíme oddělenou část dílčí kultury – minoritní kulturu uvnitř nebo vně většinové kultury. Skupinu příslušníků, která nemůže existovat odděleně od ostatních částí sociálního organismu.²⁷ Řadíme sem vybočující²⁸ životní styly, hodnoty, formy komunikace atd.²⁹ Vyvíjí vlastní módy a formy vyjadřování z hlediska

²³ Viz dále

²⁴ Jak totiž víme kultura je velmi úzce spjata s jazykem

²⁵ NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura neslyšících*. I. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. s. 8

²⁶ KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9, s. 12

²⁷ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009. ISBN 978-80-7204-560-0, s. 3974

²⁸ Ne nutně v negativním smyslu

²⁹ HENCKMANN, Wolfhart a Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Praha: Svoboda, 1995. Členská knihovna (Svoboda). ISBN 80-205-0478-8, s. 172

neoficiálních skupin a proudů. Subkultura představuje ve svých rozmanitých formách duchovní a morální identitu především okrajových skupin nebo outsiderů společnosti.³⁰

Tuto neintegrovatelnost sociální formy existence lze definovat příslušností k určitým etnickým nebo náboženským lidovým kulturám. Může záviset i na společných znacích sociálního statusu (neprivilegovaný člověk, bohém, student...).³¹ Subkultura se projevuje i na bázi skupin jako jsou např. subkultura mládeže, feministická subkultura atd. Nelze zde jednoznačně určit sociální hranice subkultury. Subkultura existuje zčásti vedle „oficiální kultury“, bez hlubších kontaktů s ní, založená na vlastních tradicích (např. kultury náboženských diaspor atd.).³²

Paleta subkultur je v našem světě velmi pestrá a kromě zmíněných subkultur jako je např. feministická subkultura a LGBTQI+ a skinhead subkultury atd. Za subkulturu spousta lidí³³ považuje i kulturu Neslyšících. Jde však o omyl. Podle článku z *ruce.cz* „*kde je jazyk, tam je i kultura. Z tohoto příkladu můžeme vidět, že i kultura Neslyšících má své znaky, které se jen těžko přeloží do "většinového" jazyka, např. specifické znaky.*“³⁴, a proto v případě „kultury Neslyšících“ jako takové nehovoříme o subkultuře, ale o kultuře plnohodnotné. „*Podívejme se na celou věc... z antropologického hlediska, kde v určité skupině vládne spíše víra v něco, např. v existenci zvyků a kořenů dávných předků. V Jižní Americe tak lidé věří, že když sní nepřítele, dostane se jim síly, která v nepříteli byla. Pro antropologii není důležité, zda-li je to pravda, ale rozumět jejich chování, i pro nás zvláštním. A tak i u Neslyšících, kteří věří ve svou kulturu, to někdo vezme pěkně "od podlahy" a začne studovat jejich zvyky, na nichž staví svou víru...*“³⁵

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž

³³ A dokud jsem se nezačal práci věnovat, tak i já.

³⁴ Srov. PULPÁNOVÁ, Lucie. *Je kultura Neslyšících jen mýtem?* [online]. 2006. [cit. 2023-10-14] Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/99-je-kultura-neslysicich-jen-mytem?fbclid=IwAR0kJS2AnTfu9Api6cJle9KfO1-hSNtg57XCCB1jLJ2710S0aArQemwhi7l>

³⁵ Srov. Tamtéž

Podle Laddyho Padda, jak autorka článku zmiňuje se kultura Neslyšících vyvíjela jinak, než jako součást majoritní kultury. „...*kultura Neslyšících má svůj samostatný tradiční vývoj bez většinové kultury, třeba díky školám Neslyšících, kde Neslyšící děti a dospělí jsou často "odříznuti" od většinové skupiny, i když žijí na stejném místě. Jinak je tomu u sub-kultury, kde svou tradici nejdříve rozvíjeli na jednom místě, ale po přestěhování žijí jinde. Většinou se přizpůsobují většinové skupině, i když se stále drží svých tradic.*“³⁶ Zmíněn je i další faktor a sice faktor jazyka, kdy se zmiňuje, že „*jestliže nějaká komunita má jazyk úplně jiný než majorita (většinová skupina), pak i jejich pohled na svět může být téměř úplně rozdílný. Rozdílné kultury nemusí být jen podle rozdílných užívání jazykových systémů, ale mohou mít i rozdílný smysl, a tak obývat (obě rozdílné komunity) rozdílné světy...*“³⁷ Nebo potom, pakliže by „*tento příklad přesto nestačil, můžeme se podívat na jiné subkulturní příklady, jako je Hippie (kytičkovaní lidé) nebo Punk a podobně. Oni od narození sdílejí společný jazyk a kulturu s většinovou skupinou. A pak teprve později "přestupují" k určité skupině. U neslyšících se toto nestává. Jenom to, že i u Neslyšících teprve vzniká několik sub-kultur, např. Neslyšící gayové a lesbicky.*“³⁸ Musíme si uvědomit, že právě pro tyto argumenty o Neslyšících nehovoříme coby o subkultuře, ale coby o kultuře plnohodnotné.

1.1.5 Komunita

Pro toto téma se jeví zrovna tak důležitým pojmem pojem „komunita“, který bychom mohli definovat jako určité společenství lidí, kteří mají jeden či více společných

³⁶ Srov. Tamtéž

³⁷ Srov. Tamtéž

³⁸ Srov. Tamtéž

znaků, jimiž se odlišují od ostatních.³⁹ Komunita má specifické rysy, na jejichž základě se mohou různé komunity vydělovat.⁴⁰ Podle Zimy jde o rysy různých povah:

- Rys povahy lokalizační
- Rys povahy biologické
- Rys povahy společenské
- Rys povahy historické
- Rys povahy ekonomické
- Rys povahy kulturní
- Rys povahy jazykové
- Rys povahy sociální

Podle výše zmíněných principů utváří komunity i Neslyšící, ať už se jedná o jedince či o celé skupiny. V případě komunity Neslyšících se jedná o hluchotu, komunikaci na bázi vlastního (znakového) jazyka a pocitu vzájemné podpory⁴¹ či solidarity.

1.1.6 Znakový jazyk

Jak jsem již naznačil v předešlých odstavcích, znakový jazyk je jazyk visuálně-motorického charakteru.⁴² Tomu rozumíme tak, že znakový jazyk jako takový vnímáme visuálně, tedy zrakem, nikoli sluchem a produkujeme jej motoricky, čili určitými pohyby těla – nejčastěji horní částí, než spodní, čili zapojujeme ruce, trup, hlavu a zejména

³⁹ ZIMA, P. *Komunita a komunikace: Community and communication*. Praha: SOFIS, 1999. ISBN 80-902439-9-1, s. 149

⁴⁰ ZIMA, P. *Komunita a komunikace: Community and communication*. Praha: SOFIS, 1999. ISBN 80-902439-9-1, s. 149–169

⁴¹ Tamtéž

⁴² KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9, s. 21

obličej, který slouží pro vyjádření mimiky.⁴³ Mimořádně důležité jsou v tomto případě zejména prvky neverbální komunikace. Obecně lze charakterizovat vnímání světa z perspektivy Neslyšících jako vizuální – jejich svět je založen především na vizuálních prvcích.⁴⁴ Josef Fulka ve své knize označuje znakový jazyk za jazyk, který v komunitě vzniká spontánně. Kolik je tedy Neslyšících komunit, tolik je znakových jazyků.⁴⁵

Laická veřejnost obvykle považuje znakový jazyk za primitivní, nicméně odborníci považují znakový jazyk za jazyk plnohodnotný, přirozený a rovněž za jazyk rovný a srovnatelný s dalšími jazyky. Např. Josef Fulka ve své knize označuje tvrzení o tom, že by znakový jazyk nebyl přirozený, ale někým uměle vytvořený a rozšířený, za nesmyslné.⁴⁶ Znakový jazyk je tedy autonomní a má svou vlastní gramatiku, která není závislá na mluveném jazyku, pakliže by znakový jazyk kopíroval gramatiku mluveného jazyka, např. češtiny, pak není obecně považován za znakový jazyk, ale za znakovanou češtinu. Znakový jazyk dokonce hojně využívá až přehnanou „divadelní“ mimiku, která ale k tomuto jazyku neodmyslitelně patří.⁴⁷ Laici se rovněž velmi často domnívají, že znakový jazyk je universální a funguje na obecných mezinárodně-globálních principech. To však není pravda. Neslyšící každého státu či většího geografického komplexu mají svůj národní znakový jazyk. Velmi zajímavé je, že dvě stejnojmenné země, kupř. Velká Británie a USA, které užívají anglického jazyka, disponují v rámci znakových jazyků citelnými diferencemi – mluvíme o existenci Amerického znakového jazyka (ASL – American Sign Language) a Britského znakového jazyka (BSL – British sign language)⁴⁸ – obě zmíněné

⁴³ NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura neslyšících*. I. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, s. 8

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0, s. 33

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ *Znaková řeč pro samouky. Co musíte vědět, než začnete znakovat?* [online]. Praha: CzechNetMedia, 2018 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://motherclub.cz/znakova-rec-pro-samouky-co-musite-vedet-nez-zacnete-znakovat/>

⁴⁸ Tamtéž

země užívají anglický jazyk, a přesto nacházíme mezi jednotlivými znakovými jazyky větší či menší diference.⁴⁹ Menší v případech, kdy je znak podobný s malými rozdíly (např. v pohybu rukou, způsobu podání toho kterého znaku) a neobsahuje výrazné diference ve významu, a větší v případě, kdy je znak diametrálně odlišný,⁵⁰ tedy může mít pro jedno slovo zcela odlišné vyjádření znakem. Zrovna tak mohou být diametrálně odlišné znakové jazyky, jinak příbuzných a hlavně podobných jazyků jako např. Italský znakový jazyk (ILS – Lingua dei segni Italiana) a Španělský znakový jazyk (LSE – Lengua de signos española) a další. Pro představu si dovoluji uvést příklad, kdy můžeme vzít v potaz slovo „jazyk“, které ve španělštině signifikuje slovo „lengua“ a v italštině zase „lingua“ – v rámci obou jazyků vidíme jejich paralely, avšak ve znakovém jazyce se znak pro toto slovo liší.⁵¹ Znakové jazyky přes všechny své lingvistické diference mají však přeci jen něco společného, a sice využívání prostoru, mimiky a dalších pro znakový jazyk charakteristických prvků.

Pro naše antropologické účely považuji za velmi zajímavý fakt, avšak pro tuto práci pouze okrajově, že znakový jazyk, který obecně známe jako jazyk Neslyšících nemusí být nutně spojován pouze s Neslyšícími. Znakový jazyk se jeví jako užitečný pro kmeny a jejich příslušníky. Kupř. jazykově bohatá Papua Nová Guinea, která disponuje 840 jazyky. Ty jsou rovněž hojně rozšířeny mezi domorodými obyvateli. Mezi tímto množstvím jazyků se vyskytuje rovněž i místní znakový jazyk.⁵² Znakový jazyk, coby jazyk, který můžeme charakterizovat jako jazyk tichý, čili jazyk, který nevydává zvuky, se může jevit jako velmi příhodný jazyk pro lovce číhající na zvěř, kterou ve vlastním

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Např. slovo „England“ – jak v ASL, tak v BSL znak diametrálně odlišný přestože vychází z anglického jazyka, který se jeví jak pro Brity, tak pro Američany identický. Pro představu: *Differences Between BSL and ASL [D'oh! I Made a Mistake!]* [online]. 2019 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=OYGlyKIH96I>

⁵¹ Pro představu a komparaci v případě zájmu příkládám odkaz na slovník znakového jazyka: *Spread The Sign* [online]. ÖREBRO, Sweden: European Sign Language Center, 2018 [cit. 2022-07-10]. Dostupné z: <https://www.spreadthesign.com/cs.cz/search/>

⁵² V jazykovém ráji. *100+1: Zahraniční zajímavost*. Brno - Židenice: Extra Publishing, 2022, **2022**(7), 1.

zájmu nechtějí vyplašit. Znakový jazyk tak nemusí být spojován pouze s Neslyšícími. Je třeba si totiž uvědomit, že jeho využití může být mnohem komplexnější a všestrannější než se může na první pohled zdát, ale toliko jen na okraj pro zajímavost.

Stále je vzpomínán znakový jazyk, ale majoritní společnost nezná problematiku tento jazyk označuje spíše pojmem „znaková řeč“.⁵³ Rád bych tedy využil prostoru a toto zaměňování vysvětlil. Slovní spojení „znaková řeč“ by se nemělo používat,⁵⁴ protože znakový jazyk, ačkoli je neverbální, je skutečně jazykem jako takovým a platí pro něj stejná pravidla jako pro jakýkoli jiný jazyk.⁵⁵

Pakliže bychom chtěli mluvit o využití potenciálu znakového jazyka pro jeho mezinárodní použití, dostali bychom se spíše k pojmu, který je vesměs známý jako MZS.⁵⁶ Ten můžeme definovat jako komunikační prostředek, který se vyvinul z tzv. Gestuna, které můžeme chápat jako obdobu esperanta. Jedná se o soubor vizuálních znaků vybraných z několika různých znakových jazyků, především ASL, které jsou pro většinu uživatelů snadno srozumitelné. Tento systém nemá konkrétní specifickou gramatiku, ale využívá gramatických pravidel fungování (jako je např. využívání prostoru při komunikaci) společných všem znakovým jazykům.

S MZS se lze setkat při tlumočení mezinárodních událostí z oblasti kultury Neslyšících jakou může být např. Deaflympiáda a další světové konference. MZS můžeme označit za „živý organismus“, který se neustále vyvíjí díky intenzitě setkávání Neslyšících z různých částí světa při mezinárodních akcích a jejich snahám o přístupnou mezinárodní

⁵³ Osobně používám poučku, že znakový jazyk je jazyk, coby dorozumivací prostředek, ale řeč je vydávána ústně za doprovodu mluvení a užití hlasu, čili vydává nějaké zvuky řečovými akty – v případě znakového jazyka se však nemluví, ale dorozumívá gestikulací a mimikou – proto se spojení „znaková řeč“ naprosto vylučuje. Jde o jazyk nikoli o řeč.

⁵⁴ *Znaková řeč pro samouky. Co musíte vědět, než začnete znakovat?* [online]. Praha: CzechNetMedia, 2018 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://motherclub.cz/znakova-rec-pro-samouky-co-musite-vedet-nez-zacnete-znakovat/>

⁵⁵ Zde bych se pak opakoval a odkazuji na první dva odstavce této podkapitoly, kde popisují, že znakový jazyk má vlastní gramatiku apod.

⁵⁶ MZS – Mezinárodní znakový systém

komunikaci. Je nutné si uvědomit, že mezinárodní charakter má právě mezinárodní znakový systém, nikoli znakový jazyk jako takový, který byl popsán výše.⁵⁷

1.2 Konfrontace Neslyšícího, coby uživatele jazyka a kultury minoritního charakteru s jazykem či kulturou majoritního charakteru

Neslyšící v rámci své minoritní skupiny ke vzájemnému dorozumění a komunikaci na denní bázi užívají výše zmíněný znakový jazyk. Ten však nekopíruje gramatiku a vyjadřovací způsoby mluveného jazyka, ať již českého či jiného. Znakový jazyk je totiž autonomní samostatně vyvinutý systém. Velmi zajímavým může být fakt, že znakový jazyk se jeví pro Neslyšícího jako přirozený způsob komunikace. Znakový jazyk je totiž z pohledu Neslyšícího považován za jazyk mateřský, zato „mluvený“ (např. český) jazyk ve své surové formě Neslyšící velmi často považují za jazyk jim cizí⁵⁸ a je pro ně obtížnější mu porozumět a užívat ho zejména v jeho psané formě.⁵⁹ Pokud si zde uvedeme příklad na českém jazyce, pak bychom mohli snadno říct, že češtinu ani znakový jazyk nemůžeme označit za jazyky příbuzného charakteru, přestože uživatelé, kteří těmito kódy komunikují, žijí na stejném území.⁶⁰ Tato problematika je ještě stále poměrně málo prozkoumaná, ale určité poznatky již k dispozici máme, a proto můžeme češtinu a znakový jazyk srovnávat, a tím vyčlenit jevy, které mohou Neslyšícím činit potíže.⁶¹ Mezi jazykem mluveným a jazykem znakovým jsou zkrátka určité diference. Pokusím se tuto problematiku vysvětlit; pokud se Neslyšící učí česky, nemůže samozřejmě stačit, když se naučí

⁵⁷ *Mezinárodní znakový systém* [online]. [cit. 2022-09-10]. Dostupné z: <http://www.tond.cz/slovník/mezinarodni-znakovy-system>

⁵⁸ Zejména pro jeho odlišnou gramatiku oproti znakovému jazyku

⁵⁹ Lidé neznalí problematiku se mylně domnívají, že Neslyšící mají také snížený intelekt

⁶⁰ KOMORNÁ, Marie. *Psaná čeština českých neslyšících - čeština jako cizí jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-29-7, s. 55

⁶¹ KOMORNÁ, Marie. *Psaná čeština českých neslyšících - čeština jako cizí jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-29-7, s. 56

jednotlivá česká slova, ale musí se naučit také to, že vedle slov neohebných⁶² existují také slova ohebná.⁶³ Taková slova pak vyjadřují další gramatické významy, jmenný rod, číslo, pád či u sloves pak vyjadřují osobu, číslo, čas, způsob, slovesný rod, vid a další. Je nutné si uvědomit, že český jazyk je jazyk audio-orální⁶⁴ a znakový jazyk, jak již bylo vysvětleno výše, je jazyk visuálně-motorický a z tohoto zásadního rozdílu dále vyplývají podstatné rozdíly pro jejich strukturu a fungování.⁶⁵ V neposlední řadě můžeme v rámci komparace českého jazyka a českého znakového jazyka sledovat simultánnost recepce a produkce znakového jazyka a existence znakového jazyka v trojrozměrném prostoru.⁶⁶

Lidé komunikující či jinak pracující⁶⁷ s příslušníky této komunity se musí často potýkat s tím, že mají Neslyšící s psaným jazykem, tedy porozumění a produkcí textu, potíže. Neumějí jazykem komunikovat tak, aby jejich sdělení bylo příjemci či příjemcům jednoznačně srozumitelné. Právě v této souvislosti Neslyšící často kontaktují tlumočníky znakového jazyka či sociální pracovníky s žádostí o pomoc.⁶⁸ Neslyšícím se mnohdy musí zprostředkovat význam psaného textu v případě, že mu nerozumí.⁶⁹

Z vlastní zkušenosti vím, že příslušníci této komunity mnohem raději komunikují právě ve znakovém jazyce, než ve psaném jazyce příp. mnohem raději volí formu videohovoru např. přes platformy typu FaceTime, Skype a další IM klienty,⁷⁰ které jim umožňují užití znakového jazyka skrze web kameru popř. přední kameru, pakliže se jedná o mobilní zařízení, než užití chatu a psané komunikace. Problémy Neslyšících s písemnou

⁶² Neohebná slova – slova, která nemění svůj tvar

⁶³ Ohebná slova – slova, která mění svůj tvar podle toho, jakou funkci ve větě mají

⁶⁴ Je založen na zvuku, který vnímáme sluchem a produkujeme ho pomocí mluvních orgánů

⁶⁵ KOMORNÁ, Marie. *Psaná čeština českých neslyšících - čeština jako cizí jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-29-7, s. 56

⁶⁶ KOMORNÁ, Marie. *Psaná čeština českých neslyšících - čeština jako cizí jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-29-7, s. 57

⁶⁷ Mám na mysli například tlumočníky z a do znakového jazyka, sociální pracovníky a další příbuzné profese

⁶⁸ KOMORNÁ, Marie. *Psaná čeština českých neslyšících - čeština jako cizí jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-29-7, s. 7

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ IM klient – Instant Messaging client – obecně řečeno chatovací platformy

a orální komunikací plnohodnotně kompenzuje užití znakového jazyka, který naprostá většina velmi dobře ovládá.

1.2.1 Bilingvní charakteristika Neslyšících

Bilingvismus jako pojem můžeme chápat různě. Má totižto několik platných definic a obecně platí, že velmi záleží na pohledu. Bilingvismus bychom mohli vylíčit s ohledem na několik perspektiv, kdy bychom mohli vyjmenovat zejména perspektivu sociolingvistickou a psycholingvistickou. Obecně však pozorujeme jedince, kteří dokáží užívat dva jazyky či dokáží přemýšlet v jednom či druhém jazyce. Dále stojí za zmínku otázka původu, kdy má dítě například rodiče odlišných národností a každý z nich k němu promlouvá svým vlastním jazykem apod.⁷¹ Takových příkladů bychom mohli uvést ohromnou škálu. Jak to však funguje v problematice, které se věnuje tato práce?

V námi rozebírané problematice se věnujeme vztahu Neslyšícího příslušníka určité komunity, ke své vlastní kultuře. Obecně si troufám tvrdit, že kultura má velmi silnou vazbu na jazyk. V případě komunity Neslyšících se jedná o již výše popsany znakový jazyk, který bychom mohli chápat jako samostatnou funkční komunikační jednotku. Vnímání a chápání této kultury, tedy „kultury Neslyšících“ je silně spjato s jí vlastním jazykem. Komunikaci mezi Neslyšícími, anebo mezi Neslyšícím a slyšícím definujeme jako přenos informací ve dvou jazykových kódech.⁷²

Ve zkratce zde jde zejména o následující. Neslyšící, který považuje minoritní znakový jazyk za svůj mateřský jazyk, musí rozumět i jazyku majoritnímu, tedy mluvenému a psanému. Gramatika znakového jazyka se totiž velmi odlišuje od gramatiky jazyka

⁷¹ BILINGVISMUS [online]. Masarykova univerzita, Brno: CzechEncy, 2017 [cit. 2022-10-06]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/BILINGVISMUS>

⁷² HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0., s. 78

českého (či jiného) a Neslyšící jedinec je tedy nucen znát svůj mateřský jazyk, ale i svůj národní jazyk, aby dokázal fungovat ve většinové společnosti.⁷³

1.2.2 Kulturní difference Neslyšících a slyšících

Kultura Neslyšících je fenomén, který byl výše poměrně jasně definován a pro jeho definici se odkazují na předchozí slova. Ve stručnosti však připomenu, že kulturu Neslyšících považujeme za kulturu zejména pro její vazbu Neslyšících na jim vlastní znakový jazyk. Skrze tento jazyk vnímají a interpretují svět a své rutinní záležitosti.

Pakliže však mluvíme o kultuře Neslyšících znamená to, že tato komunita má své vlastní zvyky a tradice či způsoby chování, ale neznamená to, že by nesdíleli tradice, zvyky či víru majoritní společnosti. Neslyšící uctívají tradice majoritního charakteru čili slaví Vánoce, provádí vánoční zvyky, slaví Velikonoce, vyznávají různé typy víry, slaví narozeniny, svátky apod.⁷⁴ Tyto aktivity se mohou zdát identické, ale difference, na které se snažím poukázat v následujícím výčtu, jsou velmi podstatné. Neslyšící dodržují určitá pravidla, která se právě liší od majoritní kultury. Do svého výčtu exemplářů jsem se rozhodl zahrnout:⁷⁵

- Neslyšící se při každém setkání zdraví polibkem na obě tváře
- Chceme-li Neslyšícímu něco sdělit nebo s ním komunikovat, upozorníme ho na to lehkým dotekem ve formě poklepání na rameno, avšak pokud jsou

⁷³ *Bilingvismus* [online]. Praha: Česká televize, 2014 [cit. 2022-10-06]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/213562221800020/#CTPlayer-1>

⁷⁴ V tomto smyslu by se dalo říct, že jsou Neslyšící biculturální – přímo se nevymezují nějakým odmítavým přístupem k běžným tradicím, ale zároveň si touží uchovat ty své, tedy tradice, zvyky apod. jim vlastní kultury Neslyšících.

⁷⁵ *Pravidla chování Neslyšících* [online]. [cit. 2022-10-07]. Dostupné z: <http://www.tond.cz/slovník/pravidla-chovani-neslysicich>

dotyční od sebe ve větší vzdálenosti, tak na sebe zamávají pro upoutání pozornosti

- Pakliže s Neslyšícím komunikujeme je velmi nutný oční kontakt – odvracet se je vnímáno jako velmi neslušné
- Nanejvýš nepřipustné je chytat Neslyšícího za ruce ve chvíli, kdy zrovna znakuje
- Pakliže Neslyšící chtějí upoutat pozornost ve větším prostoru jako je např. sál, třída, aula apod., pak zablikají světlem, anebo zadupou (podlahou se totiž rozlehne vibrace, vůči kterým jsou Neslyšící sensitivnější) – velmi zásadní je zde intenzita, protože pokud Neslyšící jemně blikne, přirovnáváme to ke slušnému zaklepaní na dveře, pokud však Neslyšící začne světlem blikat intenzivněji, přirovnáváme to nikoli ke klepaní, ale k bouchání na dveře
- Pro Neslyšícího, který připíjí skleničkou při přípitku např. na oslavě nemá žádný význam „cinknutí“ skleničky o skleničku,⁷⁶ ale mnohem větší význam má pro Neslyšícího dotek – dotek hřbetem ruky o druhý

1.2.3 Problémy sužující kulturu Neslyšících – stereotypy, předsudky, diskriminace

Komunita Neslyšících je minoritní skupina, která svou rutinu prožívá na pozadí majoritní společnosti. Jde tak o lidi s odlišnými hodnotami i přístupem ke světu. Neslyšící trápí zejména komunikační bariéry, kdy prvním jazykem, se kterým přicházejí do kontaktu je primárně znakový jazyk. Majoritní mluvený/psaný jazyk je až sekundární, tedy

⁷⁶ Důvodem je, že ono cinknutí neslyší, a proto mu nepřikládají prakticky žádný význam

první výrazné styky s ním mohou nastat až ve škole. Ve své podstatě Neslyšící vnímají většinový jazyk jako cizí jazyk.⁷⁷ Právě komunikační bariéry jsou nejzásadnějších problémem při konvergenci této minority s majoritou. Neslyšící pro tyto komunikační bariéry hojně využívají tlumočníky, kterých je ale velmi poskromnu, i při běžných záležitostech jako je kupříkladu podpis smlouvy.⁷⁸

Problémem mohou být například stereotypy o Neslyšících ze strany majoritní společnosti. Stereotyp jako takový bychom mohli definovat jako „... *popisy kulturních rysů jiných skupin, o jejichž existenci je klasifikující skupina přesvědčena.*“⁷⁹ Nejčastěji se setkáváme se stereotypy o národnostech, jakými mohou být například stereotypní tvrzení, že Česi jsou alkoholici, Vietnamci (i Asiaté obecně) jsou velmi chytrí, Rusové jsou zaostalí a další.

Krom stereotypů jde rovněž o předsudky. Ty bychom mohli definovat jako „...*antipatii, která vychází z chybné a strnulé generalizace. Tuto antipatii lze pociťovat nebo vyjádřit. Může být namířena proti celé skupině, anebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny.*“⁸⁰ Příklady stereotypů a předsudků adresovaných Neslyšící komunitě:⁸¹

- Neslyšící jsou (hlucho)němí⁸² – podle Lanea nejde jen o „němost“, ale hluchoněmý má význam „slaboduchý“⁸³

⁷⁷ BUMBA, Jan. *Neslyšící trápí neustálé komunikační bariéry ve společnosti [online].* Praha: MAFRA, 2011 [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/neslyšici-trapi-neustale-komunikacni-bariery-ve-spolecnosti_201109231254_kbrezovska

⁷⁸ Tamtéž

⁷⁹ Srov. ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál.* Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 319

⁸⁰ ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků.* Přeložil Eduard GEISLER. Praha: Prostor, 2004. Obzor. ISBN 80-7260-125-3, s. 41

⁸¹ NATIONAL RESOURCE CENTER ON DOMESTIC VIOLENCE. *Myths and realities.* [online]. 2021 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: <https://vawnet.org/sc/myths-and-realities>

⁸² Viz kap. 1.1.2

⁸³ LANE, Harlan L. *Pod maskou benevolence: zneschopňování neslyšící komunity.* Praha: Karolinum, 2013. Lingvistika (Karolinum). ISBN 978-80-246-2449-5, s. 28

- Neslyšící jsou méně inteligentní než slyšící⁸⁴
- Všichni Neslyšící nosí sluchadla a zároveň tato sluchadla regenerují sluch⁸⁵
- Znakový jazyk je primitivní a neplnohodnotný
- Znakový jazyk je mezinárodní a jeden Neslyšící se s druhým Neslyšícím domluví vždy a všude
- Neslyšící nedokáží ve skutečnosti plnohodnotně komunikovat⁸⁶
- A další...

Stereotypy a předsudky nacházíme napříč celou společností, ať už proti národnostním, etnickým či jiným minoritám. Právě stereotypy a předsudky se vztahují i vůči Neslyšícím a podporují diskriminaci. To potom pozorujeme například v rámci široké veřejnosti, která si často myslí, že Neslyšící mají primitivní neúplný jazyk apod., ale pozorujeme to i na poli pracovního trhu, kde, jak říká sám Mgr. Petr Vysuček „*Slyšící lidé se nás bojí, nepřijmou nás do práce, protože nemají informace o tom, jak s námi komunikovat. Neslyšící jsou velmi diskriminováni v této oblasti...*“⁸⁷ Diskriminaci Neslyšících obecně označujeme jako „audismus“. Audismus znamená, že člověk, který má schopnost slyšet se vůči Neslyšícímu chová nadřazeně a diskriminuje ho – dívá se na něj svrchu.⁸⁸

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ To se říká malým dětem, která sluchadla nosit nechtějí, ale musí, aby si na ně navykly.

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Srov. BUMBA, Jan. *Neslyšící trápí neustálé komunikační bariéry ve společnosti* [online]. Praha: MAFRA, 2011 [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/neslysici-trapi-neustale-komunikacni-bariery-ve-spolecnosti_201109231254_kbrezovska

⁸⁸ LANE, Harlan L. *Pod maskou benevolence: zneschopňování neslyšící komunity*. Praha: Karolinum, 2013. Lingvistika (Karolinum). ISBN 978-80-246-2449-5, s. 61, s. 100

2. Stručný historický precedens – vybrané kapitoly z historie pohledu na Neslyšící⁸⁹

Po vyčerpávající úvodní kapitole, kde jsme si nastínili základní problematické okruhy, se přesuneme ke kapitole druhé, kde se pokusíme stručně zmapovat historický precedens postavení Neslyšících ve společnosti a obecného přístupu společnosti k nim a jejich kultuře. V nejrůznějších historických etapách se postoj nejen vůči Neslyšícím, ale obecně a široce vzato vůči handicapovaným či jinak odlišným osobám, výrazným způsobem proměňoval. V jednotlivých etapách můžeme najít buďto snahu porozumět, anebo marginalizovat či úplně eliminovat. Stejným způsobem, jakým se střídaly jednotlivé historické epochy, stejným způsobem se střídaly i ony postoje vůči Neslyšícím, coby příslušníkům společnosti a osobě s nezcizitelnou dignitou a svébytností.

Příslušníci Neslyšící komunity zakládají svou příslušnost ke komunitě bezesporu na pocitu sounáležitosti, prvcích menšinové kultury a vlastním jazyku. V rámci oné kultury Neslyšících je naprosto nezbytné mluvit o faktorech historické povahy.⁹⁰ Právě ty které faktory tvoří základní kámen pro pochopení naší problematiky, již se tato práce věnuje.

Kultura Neslyšících a přístup k ní tak, jak ji známe ve své dnešní podobě, nebyla ani zdaleka samozřejmostí. Jak jsem již naznačil, přístup k Neslyšícím se z historické perspektivy velmi citelně proměňoval. Touto kapitolou se pokusím představit konkrétní historické milníky, o kterých se domnívám, že jsou pro tuto problematiku zásadní.

⁸⁹ Pro mé účely, které svou prací sleduji, je znalost základních historických faktorů a fenoménů naprosto elementární, a proto jsem se této kapitole rozhodl věnovat poměrně široký prostor.

⁹⁰ Jak doposud vyplývá z textu – kultura Neslyšících má velmi specifický vývoj.

2.1. Přístup k Neslyšícím ve starověku

Neslyšící byli ve starověkém období prakticky na okraji společnosti a jejich kulturní hodnoty doprovázené vzděláním byly omezeny pouze na nápodobu činností.⁹¹ Citelným fenoménem se zde jeví přístupy jako je marginalizace. Rozvoj Neslyšících a jejich vzdělávání a kulturní uznání byly prakticky nulové. Neslyšící jedinci totiž velmi často ani nepřežili dětství.⁹² Kupř. Starověké Řecko bylo charakteristické svým tvrdým a nekompromisním přístupem, který zahrnoval nejen neuznání těchto jedinců, ale rovnou šlo o jejich vraždění. Děti byly kolem šestého roku života vzaty do pohoří Tajgetos a usmrceny shozením. Pakliže dítě projevovalo nějaký „defekt“ již po narození, bylo usmrceno ihned. Tento postup byl velmi charakteristický rovněž pro starověký Řím, kdy měli právo „defektní“ dítě usmrtit jeho rodiče, pakliže k tomu měli souhlas alespoň pěti sousedů.⁹³

S tímto přístupem se však neztotožňovali starověcí Židé. Jejich náhled na handicap (a tedy i Neslyšící) byl diametrálně odlišný. Židé totiž handicap vnímají jako formu Boží ochrany.⁹⁴ Vnímáme zde však velké „ale“, a sice přes veškerou ochranu handicapovaných, právě Neslyšící byli vnímáni jako mentálně postižení a byli mentálně považováni za děti. Dle židovského zákonodárství je vinen ten, kdo nechá dobytek hluchoněmého, blázna nebo dítě, pokud se dobytek splaší.⁹⁵

Vrátíme-li se ke starověkému Římu, pak zde můžeme sledovat i velmi specifické pojetí jednotlivých práv Neslyšících v Justiniánově zákoníku.⁹⁶ Ten říkal např., že

⁹¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 43

⁹² Tamtéž

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 44

⁹⁶ Corpus iuris civilis – I. polovina 6. století n. l.

hluchoněmí,⁹⁷ u kterých obě vady⁹⁸ jsou přítomny od dětství, nemají práva ani povinnosti. Zato však Neslyšící z příčin vzniklých po narození, ale nikoliv němí, splňovali předpoklad, že zvládli jazyk na takové úrovni, aby mohli nést plnou odpovědnost za svůj život – práva těchto skupin nebyla nijak omezena ani upravena.⁹⁹

Zajímavé zmínky o Neslyšících v sobě nese i Bible ve Starém zákoně. Konkrétně tyto zmínky najdeme ve Druhé a Třetí Mojžíšově Knize. Exodus 4:11 „*Jemuž odpověděl Hospodin: „Kdo dal ústa člověku? Aneb kdo může učiniti němého, neb hluchého, vidoucího neb slepého? Zdali ne já, Hospodin? “*¹⁰⁰ Další zmínku najdeme v Leviticu 19:14 „*Hluchému nebudeš zlořečiti a před slepým nepoložíš úrazu, ale báti se budeš Boha svého, nebo já jsem Hospodin. “*¹⁰¹

Řecký přístup k Neslyšícím nevědomky podpořil i Aristoteles svými slovy, kdy napsal: „*Ti, kdo neslyší od narození, nebudou mít rovněž řeči. Hlas jim určitě nechybí, nemají však řeči. “*¹⁰² Smutné však v tomto ohledu je, že řecká slova „*kophoi*“¹⁰³ a „*eneos*“¹⁰⁴ mají v určitých konotacích význam také jako „*hloupý*“. Proto některé překlady výše zmíněné Aristotelovy teze zní jako „*Ti, kteří se narodí neslyšící, budou také všichni neschopni myšlení. “*¹⁰⁵ Aristoteles ve své podstatě velmi podpořil náhled na neslyšící z perspektivy deficitního paradigmatu. Ve svém spise „*O vnímání a vnímatelném*“ uvedl, že slepé osoby bývají rozumnější než němé a hluché.¹⁰⁶ Tyto Aristotelovy myšlenky

⁹⁷ Příklad zakořeňujícího se stereotypu nalézáme právě již v rané historii.

⁹⁸ Sluchu i řeči

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ Srov. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 43

¹⁰¹ Srov. Tamtéž

¹⁰² Srov. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 44

¹⁰³ Neslyšící

¹⁰⁴ Řeči nemající

¹⁰⁵ Srov. Tamtéž

¹⁰⁶ FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0, s. 37

ovlivnily náhled na Neslyšící, jejich kulturu a celkový přístup k nim na další téměř dvě tisíciletí.¹⁰⁷

2.2. Přístup k Neslyšícím v 16. a 17. století

Znovu se pohled na Neslyšící a jejich kulturu otevírá v době novověku kolem 16. století. Do této doby byli Neslyšící vnímáni právě jako jedinci neschopni myšlení tak, jak je definoval Aristotelés. Domnívám se, že je více než patrné, jak může jedna mylná domněnka či jinak vyřčené stereotypy a předsudky negativně ovlivnit náhledy a postoje majority vůči minoritě.¹⁰⁸ Kolem právě onoho 16. století přichází na scénu holandský renesanční učenec Roelof Huysman, který je více známý pod jménem Rudolph Agricola. Agricola ve své knize „*De Inventione Dialectica*“, která mu byla vydána in memoriam do slovně píše „*Viděl jsem člověka, který od kolébky neslyšel a byl tudíž také němý, který se naučil rozumět všemu, co bylo napsáno jinými osobami a který vyjadřoval písemně všechny své myšlenky, jako by mohl používat slova.*“¹⁰⁹ Pro Neslyšící příslušníky tehdejší společnosti se jednalo o slova revolučního rozměru. Teprve tehdy poprvé došlo k jakémusi pokroku a přiblížení se k eliminaci Aristotelem vyřčených slov a letitý mýtus o tom, že k myšlení je třeba slyšet slova byl zbořen.¹¹⁰

Náhled na Neslyšící prošel korekcí a mínění o nich se pomalu napravovalo a Neslyšící, o kterých si lidé mysleli, že nejsou schopni myšlení, rázem bylo třeba více zapojit

¹⁰⁷ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 44

¹⁰⁸ Nutno podotknout, že takto problematických označení, postojů a dalších vymezení se vůči jiným s negativními dopady sledujeme v historii celou řadu – např. Židé za II. sv. války. Je-li označení problematické, může způsobit nejen jeden problém, a sice v našem případě, pakliže nemají být Neslyšící jedinci schopni myšlení, nemohou pak být plnohodnotným člověkem, jsou pak nahlíženi jako méněcenní – jde o upírání dignity.

¹⁰⁹ Srov. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 45

¹¹⁰ Tamtéž

do společnosti, tedy začít je i, krom jiného, vzdělávat. Za prvního učitele Neslyšících historikové považují šlechtice a benediktínského mnicha Pedra Ponce de Leona, který pro ně založil školu v klášteře sv. Salvátora. Zde učil žáky ze šlechtických rodin. O těchto záležitostech víme pouze ze spisů Leonových současníků, jeho vlastní spisy byly zničeny během požáru klášteřa.¹¹¹

Není náhodou, že se později ke vzdělávání handicapovaných, pro účely práce spíše Neslyšících, vyjadřuje i velmi známý pedagog Jan Ámos Komenský. V jednom ze svých děl se snaží najít odpověď na otázku, „... *zda i slepí, hluchí a zaostalí... mají být přibráni ke vzdělávání?*“¹¹² Svou odpověď udává hned vzápětí „*Odpovídám: 1. Z lidského vzdělávání se nevynímá nic, leč nečlověk. Pokud tedy mají účast na lidské přirozenosti, potud mají míti i účast na vzdělávání. Ba spíše tím více pro větší nutnost vnější pomoci, když si příroda pro vnitřní nedostatek nemůže pomoci sama. 2. Zejména když příroda, bylo-li jí po některé stránce zabráněno rozvinouti svou sílu, rozvine ji po jiné stránce tím zdatněji, jen když se jí pomůže. Vždyť příklady ukazují zřejmě, že od narození slepí vyspěli jen za pomoci sluchu ve znamenité hudebníky, právníky, řečníky atd., podobně jako od narození hluchí vyspěli ve vynikající sochaře, řemeslníky... Od učení moudrosti a vzdělávání ducha nemá být nikdo vynímán, neřku-li vzdalován. Leč bychom chtěli udělat křivdu nejen tomu jednotlivci, ale celé podstatě lidství...*“¹¹³

Velmi zajímavě přístup k této tematice také Thomas Hobbes. Ten v Leviathanu říká, že podmínkou pro podílení se na společenském životě je řeč. Neslyšící bytost, jak píše, je sice schopna myslet elementárním způsobem, ale v její paměti není nic ustáleno a nic tedy nemůže být prostřednictvím řeči zobecněno.¹¹⁴

¹¹¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 46

¹¹² Srov. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 49

¹¹³ Srov. Tamtéž

¹¹⁴ FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0, s. 71

Na řádcích výše můžeme vidět, že novověký přístup k Neslyšícím se od starověkého přístupu velmi proměňuje. Přestože stále nejsou vnímáni naroveň běžných spoluobčanů, přístup k nim se zlepšuje. Zpřístupnění vzdělání a obecně lidštějšího přístupu k nim, jim umožňuje vést o dosti plnohodnotnější život. Na bázi úspěchu ve vzdělávání Neslyšících, který započal Agricola a v němž pokračovala spousta dalších, bylo již stále patrnější, že Neslyšící nejsou tací, jak je Aristotelés označil, ale jsou plnohodnotnými lidmi se schopností kultivovat se, společensky žít, vzdělávat se atd. To, že Neslyšící mohou být vzdělavatelni, je zřejmě jeden z největších objevů tehdejší doby a na tomto základě dochází k postupnému rozmachu a rozšíření vzdělávání Neslyšících a s tím ruku v ruce jdoucí vznik prvních škol jim určených.

2.3. Přístup k Neslyšícím v 18. a 19. století

Na přelomu 18. a 19. století dochází ke vzniku jakéhosi „státního“ školství, kde sledujeme právě onen rozmach takových škol.¹¹⁵ Ve Francii vzniká organizace zodpovědná za vzdělávání, která postupně nabývá vliv nejen na vzdělání ve Francii, ale i na vzdělání Neslyšících. Pro Francii je nejcharakterističtější jméno Abbé Charles de L'Épée, který Neslyšící vzdělával ve svém ústavu.¹¹⁶ Byl tedy vůbec prvním zakladatelem vůbec první vzdělávací instituce pro Neslyšící a byl zároveň první, kdo se o vzdělávání Neslyšících pokoušel. Jeho prvenství spočívá i v tom, že při tomto úkolu užíval výhradně znakového jazyka. L'Épée byl přesvědčen, že Neslyšící si tvoří znaky, které představují jejich mateřský jazyk¹¹⁷ a tak se znaky pokusil rozvinout do komplexnějšího systému.¹¹⁸

¹¹⁵ Jak víme kultura velmi úzce souvisí se vzděláváním.

¹¹⁶ Pro zajímavost je možné zmínit, že tento ústav navštívil i Josef II., který hledal pomoc pro jednu Neslyšící rakouskou dívku.

¹¹⁷ Nebyl vynálezcem znakového jazyka. Pouze se snažil jej nějak ukotvit coby už existující znaky do jazykového systému.

¹¹⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 54

Každopádně se jednalo o jakýsi krok, který umožnil Neslyšícím později utvářet komunitu. Členové této komunity už tento jazyk posléze rozvíjeli sami.¹¹⁹ Dále v Anglii se rovněž rozšiřují reakce na potřebu vzdělávání Neslyšících, což doprovází zakládání různých charitativních škol. Nejinak tomu je v Německu, kde vzniká systém státem podporovaných škol.¹²⁰

Pro 18. století je však stále velmi zásadní náhled na Neslyšícího. Ve světle osvícenské filosofie a jí ovlivněného myšlení se na Neslyšící pohlíží optikou právě filosofie té doby. Máme zde z pohledu některých filosofů komparabilitu Neslyšícího s divokým dítětem.¹²¹

Za zajímavou považují i zkušenost Pierrea Desloga, pařížského knihvazače. Ten ohluchl v sedmi letech po prodělání neštovic. Ke své hluchotě vnímal různé přístupy až do doby, kdy seznámil s pařížskou komunitou Neslyšících. Ve svých spisech se později uvádí, že Neslyšící, ačkoli tak nejsou vnímáni, jsou schopni se vyjadřovat ke všem společenským tématům jako ti, kdo mluví a slyší.¹²²

Své si k tématu napsal i Denis Diderot ve svém Dopise o hluchých a němých z roku 1751. Jde o zaměření se na otázku, jaké je přirozené pořadí idejí v mysli člověka. Pro zjištění odpovědi se rozhodl Diderot podniknout experiment, v němž má slyšící osoba napodobit Neslyšícího a vyjadřovat se pouze gesty. Diderot je tak považován za průkopníka tzv. „nedeficitního pohledu na hluchotu“¹²³, tedy, že hluchota není projevem defektu, ale difference.

¹¹⁹ FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0, s. 127

¹²⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 52

¹²¹ FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0, s. 76

¹²² FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0, s. 155

¹²³ Tamtéž

Institucí určených pro Neslyšící bylo zpočátku velmi poskromnu. Postupně se tento fenomén rozšiřuje a Neslyšící jedinci postupně získávají vzdělání. Přístup k nim se mírně zlepšuje.¹²⁴ Stále však nejde o ideál.¹²⁵

Instituce pro umístění nebo vzdělávání Neslyšících byly různé a na našem území můžeme zmínit Pražský ústav pro hluchoněmé, který vznikl v roce 1786. Na tomto ústavu se vyučovalo plnohodnotným znakovým jazykem, který odpovídal té době. Problémem však bylo časté střídání pedagogů. Dalšími na našem území známými ústavy jsou např. Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně z (1832), Ústav pro neslyšící děti židovského náboženství v Mikulově z roku (1844), Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích z roku (1858), Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích (1871), Diecézní ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové (1881), Ústav pro hluchoněmé v Plzni (1913) a mnoho dalších ústavů obdobného charakteru.¹²⁶ Pro účely této práce nepovažuji za nutné jim věnovat více pozornosti. Existovaly samozřejmě i různé spolky pro sdružení Neslyšících.

2.4. Přístup k Neslyšícím ve 20. a 21. století

Jak už to v historii bývá, 20. století bylo velmi dynamické, což samozřejmě platí i pro vnímání (vlastní) historie ze strany Neslyšících. Existovaly různé proměnné faktory, které kulturu Neslyšících a celkově jejich komunitní vnímání ovlivňovaly. Řeč může být o světových válkách, různých nových uspořádáních světa, rozmach fenoménu totalitních

¹²⁴ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 52

¹²⁵ V tomto vidím poměrně zásadní problém – i v souvislosti s tím, jak již bylo psáno o komparabilitě s divokým dítětem, je zde snazší přistoupit k odepření dignity, svébytnosti a zejména humanity, což může vést k problému špatného náhledu a odmítání snahy porozumět Neslyšící osobě a toto apriori může vést k útlaku ve společnosti.

¹²⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 66–129

režimů jakými jsou např. fašismus a komunismus a dalších faktorů. Nejzásadnější prim v dějinách¹²⁷ hraje bezesporu lidskoprávní perspektiva a uznání Neslyšících na bázi humanity i dignity.¹²⁸

Prvním takovým obdobím může být doba Druhé světové války, která nastala v září roku 1938. Všechny události a napjaté mezinárodní vztahy dávaly znát, že se schyлуje k problémům. Ještě toho měsíce téhož roku se uskutečnila schůze, na které bylo usneseno rozhodnutí o tom, že dojde k zastřešení jednotlivých spolků pro neslyšící pod Sdružení pražských spolků hluchoněmých. Ten se později koncem října přejmenoval na Svaz spolků hluchoněmých. Později v reakci na zábor Sudet bylo schváleno vládní nařízení, které nařizuje sloučení takových sdružení, která mají identický účel. Bylo tím do značné míry omezeno právo spolčovací.¹²⁹ Spolky a organizace zaměřené na pomoc Neslyšícím vedli různí funkcionáři,¹³⁰ jen ne ti Neslyšící.¹³¹ Pro Neslyšící a jejich sdružování, zejm. na našem území byla největší překážkou heydrichiáda a doba po ní, kdy veškerá spolková činnost až do konce války ustala a jedinou výjimkou je založení Sportovního klubu hluchoněmých v Plzni roku 1943.¹³²

Poválečné období dalo vzniknout ještě několika málo spolkům zaměřených na sdružování Neslyšících a zachování propojenosti jejich menšinové komunity. Takovými byly např. Ústřední svaz péče o neslyšící – ÚSPON, Československý ústřední svaz

¹²⁷ To samozřejmě platí pro dějiny obecně, nikoli pouze pro 20. století.

¹²⁸ Je třeba uznat jedince na bázi komunity s odlišným vnímáním světa. Tímto odlišným vnímáním mám na mysli zejm. vnímání světa ze strany Neslyšících primárně z vizuální perspektivy – perspektiva vnímání sluchem buď zcela absentuje, anebo je v různých měřácích omezena. Neslyšící vnímají svět očima o čemž sám za sebe hovoří znakový jazyk, který, jak již bylo definováno, má vizuálně-motorickou povahu. Dále je samozřejmě nutné přihlídnout ke kultuře Neslyšících a komunitnímu vnímání.

¹²⁹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 130

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ To se podle mého názoru mohlo do značné míry jevit jako kontraproduktivní, protože kdo jiný, než sami Neslyšící, ví, co je pro Neslyšící nejlepší?

¹³² HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 131

neslyšících, Ústřední jednota hluchoněmých v Brně,¹³³ TJ Sokol hluchoněmých založen v Plzni¹³⁴ a další.¹³⁵ Konec vytváření spolků však přichází po únoru 1948 po komunistickém převratu. Důvodem byla těžká kontrolovatelnost komunistickým režimem a pro KSČ představovala jakousi formu nebezpečí.¹³⁶ 26. června 1949 byla ustavena Ústřední jednota tělesně vadných, která byla později upravena na Ústřední jednotu invalidů.¹³⁷

V Brně roku 1949 probíhaly oslavy na počest Zemské ústřední jednoty hluchoněmých. Záhy, chvíli po oslavách, však přichází mimořádný komunistický nátlak na sloučení s Ústřední jednotou invalidů. Spolky, které usilovaly o samostatnost mají smůlu – soudruhy a komunistické funkcionáře ani nenapadne ponechat spolkům jakoukoli samostatnost.¹³⁸ Naopak soudruzi využívali Ústřední jednotu invalidů pro svou propagandu o začlenění invalidů do společnosti doprovázenou hesly „*Invalidé spolubudují v pěti-letce.*“¹³⁹, „*Invalidé budují.*“¹⁴⁰ nebo „*Co invalida – to budovatel socialismu.*“¹⁴¹

Rok 1949 je pověstný i jinými událostmi, které Neslyšící poškozují snad nejvíce. Můžeme zde sledovat doslovný zápas o znakový jazyk. Ten přichází ruku v ruce s hlubokými společenskými změnami v organizacích handicapovaných lidí. Na pozadí událostí

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 132

¹³⁵ V názvech je patrné, že se vůbec nebere v potaz Neslyšící, coby příslušník komunity a menšinové kultury, ale zkrátka a prostě neslyšící na bázi např. diagnosy. Velké N začali Neslyšící používat až mnohem později – v té době se vůbec příslušnost ke komunitě neakceptuje. Je zde vidět i označování Neslyšících termínem „hluchoněmý“, o kterém jsem se zmiňoval v úvodu, že jde spíše o pejorativní označení a vyjadřuje určitý stereotyp o tom, že Neslyšící/ hluchý = němý. Toto je v současnosti již vyvráceno a toto označení není akceptováno.

¹³⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 136

¹³⁷ Tamtéž

¹³⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 138-139

¹³⁹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 140

¹⁴⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 141

¹⁴¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 137

je připuštěna diskuse o znakovém jazyce.¹⁴² V roce 1950 byla k problematice znakového jazyka svolána porada 18 učitelů ze všech československých ústavů do Ivančic. Rozhodnutí, ke kterému tato porada dospěla je označen autorem knihy jako „*těžký kalibr*“. Je zde upozorňováno na dopis J. V. Stalina, který zaslal soudruhům D. Bělkinovi a S. Furerovi 22. července 1950 coby příspěvek k diskusi o jazykovědě. V něm Stalin přirovnává „*jazyk gest*“ k motyce a „*zvukový jazyk*“ k soudobému pásovému traktoru s pětiradlicovým pluhem a traktorovou sečkou. Jeho slova nevedla k ničemu hezkému, protože se na jejich základě rada usnesla k závěru, že „*Nejlépe lze hluchoněmé žáky připravit do života methodou orální. – To je skutečnost všestranně prokázaná.*“¹⁴³ Tímto byli Neslyšící významným způsobem poškozeni. Došlo k ostré diskusi, která se rozčlenila na dva nesmiřitelné tábory. Tábor tzv. „oralistů“¹⁴⁴ ve své podstatě vyhrál a znakový jazyk pro Neslyšící na plénech škol byl utlačen¹⁴⁵ do pozadí.¹⁴⁶ Toto trvá až do 3. května 1990, kdy je do zákona doplněn odstavec ve znění „*§ 3 odstavec (2), který zní: Neslyšícím a nevidomým se zajišťuje právo na vzdělání v jejich jazyce s použitím znakové řeči nebo Braillova písma (zákon č. 171/1990 Sb.)*“¹⁴⁷

V době příchodu pražského jara, kdy se Moskvě příliš nezamlouvalo o něco liberálnější pojetí režimu, přichází celonárodní odpor, který se držel poměrně dlouhou dobu, tedy od srpna 1968 až do dubna 1969. „Bratrská“ vojska Varšavské smlouvy vpadla do

¹⁴² HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 211

¹⁴³ Srov. Tamtéž

¹⁴⁴ Ti, kdož prosazují orální metodu – tedy to, aby Neslyšící mluvili a odezírali – takto se dle nich mělo vyučovat ve školách.

¹⁴⁵ Neslyšící tak užívali znakového jazyka převážně v domácích podmínkách, nikoli ve školách, což mohlo činit obtíže v jejich vzdělávání. Částečně tak o svůj autonomní a plnohodnotný dorozumivací prostředek přišli. Nejenže je jim upřen autonomní způsob komunikace, velmi bych se přel o utlačení jejich dignity a lidské plnohodnotnosti. Znakový jazyk tak sice existoval, později se užíval v např. TKN – Televizním klubu neslyšících, ale jeho přirozený vývoj coby jazyka byl značně zpomalen. Největší rozmach znakový jazyk zaznamenává právě až po pádu komunismu.

¹⁴⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 212-213

¹⁴⁷ Srov. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 214

Československa s cílem normalizovat režim. Tato událost vedla k Moskvou vynucenému svržení prezidenta Alexandra Dubčeka, který byl nahrazen Gustávem Husákem. Dále byly provedeny stranické čistky a odchod desetitisíců intelektuálů do zahraničí. Pražské jaro a s ním spojené události se samozřejmě dotýkaly i Neslyšících respektive celého Svazu invalidů. Ten totižto v reakci na tyto události v listopadu 1968 svolal na březen 1969 Mimořádný sjezd Československý, na duben pak Mimořádný sjezd Český a nakonec na květen Mimořádný sjezd Celostátní VI. Sjezd Svazu československých invalidů. Události na těchto sjezdech, kde se sjížděly svazy různě handicapovaných skupin lidí, a další paralelně doprovodné události pak vedly k vytvoření Federace československých invalidů.¹⁴⁸

Normalizace jako taková dorazila samozřejmě i do jednotlivých svazů. Samozřejmě není překvapením, že se projevila i v nově utvořené federaci. Normalizátoři neměli zájem řešit zdravotně postižené jedince a své priority soustřeďovali jinam. Rok 1974 se tak stává definitivně osudným pro svazy, které existovaly, na příkaz ÚV KSČ.¹⁴⁹ V rámci Svazu invalidů pak bylo zavedeno tzv. dvoustupňové řízení. To mělo za účel jediné – aby handicapovaní lidé zapomněli na specifický přístup a zvláštní zacházení s nimi – 1. oddělení bylo určeno pro zrakově a „vnitřně“ postižení a ve 2. oddělení pak sluchově a tělesně postižení.¹⁵⁰ Došlo tak k obecné marginalizaci handicapovaných.

Svaz však musel řešit problémy které nebyly vyslyšeny. Problémem byly například kompenzační pomůcky, kterých byl nedostatek. Pro Neslyšící pak jmenovitě nedostatek sluchadel, baterií a dalších kompenzačních pomůcek nejen pro ně, ale i pro jinak

¹⁴⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 148-149

¹⁴⁹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 150

¹⁵⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 151

handicapované.¹⁵¹ Teprve od roku 1980 se začíná vysílat pořad, který je pro dnešní Neslyšící běžnou rutinou, a sice Televizní klub neslyšících. Ten nahradil svého předchůdce z roku 1979 z Československé televize Ozvěny, což byl zpravodajský¹⁵² pořad pro Neslyšící.¹⁵³

Velmi zajímavé prvenství má Československo v oblasti technologicko-chirurgické, kdy Ing. Jaroslav Hrubý, CSc.¹⁵⁴ jako vedoucí výzkumu na Ústavu radiotechniky a elektrotechniky ČSAV za doprovodu skupiny studentů z Elektrotechnické fakulty ČVUT začíná vyvíjet elektronické pomůcky pro sluchově handicapované. Později se tento výzkum přesouvá do Laboratoře elektronických smyslových náhrad při Ústavu fyziologických regulací ČSAV. Koncem roku 1984 je díky tomuto výzkumu vyvinuta jedna z prvních neuro-protéz v podobě kochleárního implantátu.¹⁵⁵ Kochleárnímu implantátu¹⁵⁶ jako takovému se tato práce již hlouběji věnovat nebude – byla by to otázka více pro oblast etického diskursu, speciálně pak bioetiky, než antropologie samotné.

Po událostech listopadu 1989 nastala pomyslná agonie. Byla to nová doba, kdy nikdo příliš nevěděl co se bude a nebude dít. Od roku 1990 postupně dochází k renesanci spolkové činnosti.¹⁵⁷ Roku 1998 byl podepsán „zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob“¹⁵⁸ a dále pak zásadním rokem pro Neslyšící je pak rok 2008,

¹⁵¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 152

¹⁵² Všem muselo být nadmíru jasné, že i Neslyšící potřebují mít povědomí o společenském dění a zavedení tohoto pořadu se mi tedy jeví jako revoluční.

¹⁵³ Tamtéž

¹⁵⁴ Zároveň autor knihy, ze které čerpám informace o historii.

¹⁵⁵ Tamtéž

¹⁵⁶ Kochleární implantát je zařízení, které za pomoci operace pomáhá neslyšícímu slyšet na bázi stimulace sluchového nervu pomocí elektromagnetických vln. Existují však problémy spojené se špatnou koordinací a rovnováhou. Často se provádí v dětském věku a tak může ovlivnit celý život. Všechna rizika musí být uvedena a podepsána v informovaném souhlasu.

¹⁵⁷ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0, s. 154-160

¹⁵⁸ Srov. Zákon č. 155/1998 Sb. *Viz. Zákony pro lidi: Zákon č. 155/1998 Sb.* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010–2023 [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-155>

kdy byl presidentem Klausem na pražském hradě podepsán „*zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.*“¹⁵⁹

V současnosti se situace výrazně zlepšuje. Máme legislativu, která podporuje a zajišťuje důstojnější podmínky pro Neslyšící, Nedoslýchavé a ohluchlé, a nejen pro ně, ale i pro obecně handicapované osoby. Můžeme zde zmínit např. Usnesení evropského parlamentu, ve kterém se jasně píše,¹⁶⁰ že *"A. vzhledem k tomu, že jako plnoprávní občané mají všechny osoby se zdravotním postižením, zejména ženy a děti včetně, neslyšících a nedoslýchavých osob, mezi něž patří jak ti, kteří používají znakový jazyk, tak ti, kteří jej nepoužívají, rovná práva a nárok na nezczitelnou důstojnost, rovné zacházení, nezávislý život, autonomii a plné zapojení do společnosti;"*, „*C. vzhledem k tomu, že články 21 a 26 Listiny základní práv Evropské unie výslovně zakazují diskriminaci na základě zdravotního postižení a stanoví rovnou účast osob se zdravotním postižením na životě společnosti;*“¹⁶¹ Takto by se dalo pokračovat. Další záležitostí pro zajištění lepších podmínek pro Neslyšící u nás je onen již zmiňovaný *Zákon č. 384/2008 Sb.* Přesto však ve společnosti existují stereotypy, předsudky a další diskriminační tendence, které pozorujeme zejm. na trhu práce.¹⁶²

¹⁵⁹ Srov. Zákon č. 384/2008 Sb. Viz. *Zákony pro lidi: Zákon č. 384/2008 Sb.* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010–2023 [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-384#cast1>

¹⁶⁰ Podotknu, že půjde pouze o nezbytný výčet

¹⁶¹ Srov. *Usnesení Evropského parlamentu o znakových jazycích a profesionálních tlumočnických znakového jazyka.* In: . B8-1241/2016. Dostupné také z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2016-1241_CS.html

¹⁶² O tomto ještě pojednám v dále uvedené části.

3. Organizace zajišťující důstojnější postavení Neslyšících ve společnosti

Neslyšící a přístup k nim má, jak vidno v předchozí kapitole, velmi dynamický původ a průběh. Postupem času se některé dílčí části problémů vyřešily, avšak jiné zase vznikly. Považuji za nanejvýš nutné si uvědomit, že existuje přítomnost různých diskriminačních tendencí, stereotypů a předsudků.¹⁶³ Neslyšící mohou být diskriminováni na trhu práce, mohou se objevovat komunikační bariéry.

Neslyšící narážejí na komunikační bariéry bez nadsázky na denní bázi. Jak bylo již zmíněno znakový jazyk, potažmo český znakový jazyk nezrcadlí gramatiku mluveného jazyka, coby češtiny. Gramatika se může značně odlišovat a zde je nutné si uvědomit, že český znakový jazyk je pro Neslyšící osobu přirozeným, mateřským a zejména primárním jazykem. Český jazyk jako takový je pro většinu příslušníků komunity až jazykem sekundárním. Nejen odborníci, ale sami Neslyšící považují sekundární jazyk, tedy češtinu, za jazyk pro Neslyšící cizí.¹⁶⁴

V tomto, a nejen v tomto, ohledu Neslyšící často uvítají pomoc různých organizací. Neslyšící čelí nejen komunikačním bariérám, ale také předsudkům a stereotypům. Právě tyto organizace pak pomáhají při běžných rutinních záležitostech a každá má své specifické zaměření. Jmenovitě může jít o Českou unii neslyšících, z. ú., Tichý svět, o. p. s., ASNEP, z. s., Trojrozměr z. s., Hradecké centrum pro osoby se sluchovým postižením, o. p. s., Centrum tlumočnických služeb či dokonce Evropská unie Neslyšících (EUD) a spousta dalších. Tyto organizace jsou pro Neslyšící zásadní díky pomoci a podpoře,

¹⁶³ HAVLOVÁ, Jana. *Diskriminace osob se sluchovým postižením je stále aktuální. Experiment prokázal rozdíly v přijímání do zaměstnání* [online]. Právo21, z. s., 2019 [cit. 2023-09-03]. ISSN 2570-8813. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/diskriminace-osob-se-sluchovym-postizenim-je-stale-aktualni-experiment-prokazal-rozdily-v-prijimani-do-zamestnani>

¹⁶⁴ BUMBA, Jan. *Neslyšící trápí neustálé komunikační bariéry ve společnosti* [online]. Praha: MAFRA, 2011 [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/neslyšici-trapi-neustale-komunika-cni-bariery-ve-spolecnosti_201109231254_kbrezovska

kteřou jim organizace poskytují. Tato pomoc může mít různý charakter. Ve své podstatě jde o místa, která Neslyšícím umožňují udržovat kontakty se svou komunitou a setkávat s ní. Pro přiblížení si představíme tři nejzásadnější organizace.

3.1. Česká unie neslyšících, z. ú.

Původně v 90. letech byla ČUN zapsána jako občanské sdružení a hlavní pobočka byla v Praze. Později se začala rozšiřovat o další oblastní jednotky jako je Ostrava, Brno apod. Pod touto organizací začal od prosince roku 1992 vycházet časopis UNIE. Díky organizaci se od roku 1994 začínaly šířit kurzy znakového jazyka, které se od roku 1996 začínaly uskutečňovat pro pedagogické pracovníky – šlo o vůbec první kurzy poskytované pedagogickým pracovníkům. Od roku 1998 se podařilo za podpory České unie neslyšících schválit zákon o znakové řeči.¹⁶⁵ Kolem roku 2006 vznikla služba simultánního přepisu a kolem roku 2010 ji začíná doprovázet i online forma. Později se postupně rozšířily regulérní pobočné spolky.¹⁶⁶

Organizace poskytuje sociálně-aktivizační služby, které poskytuje za účelem zlepšení postavení osob se sluchovým handicapem a řešením jejich nepříznivé sociální situace. Tyto služby jsou zaštitěny požadavkem naplnění zákona č. 108/2006 Sb. V tomto ohledu Česká unie neslyšících poskytuje služby zejména tlumočnického charakteru, tedy poskytují tlumočníky, kteří Neslyšící doprovází například na úřady, k lékařům apod. Dále takto poskytuje již zmíněný simultánní přepis, anebo vzdělávací kurzy ČZJ.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Zákon č. 155/1998 Sb. Viz. *Zákony pro lidi: Zákon č. 155/1998 Sb.* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010–2023 [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-155>

¹⁶⁶ *Historie České unie neslyšících* [online]. Česká unie neslyšících, z.ú., 2016 [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/cs/o-nas/historie-cun/>

¹⁶⁷ *Sociální služby* [online]. Praha: Česká unie neslyšících, z.ú., 2016 [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/cs/socialni-sluzby/>

Pro zajímavost zmíním brněnský podnik, ve kterém se Neslyšící mají možnost scházet a udržovat kontakt se svou komunitou. Často s řadou doprovodných programů. Česká unie neslyšících, z.s. založila provozovnu Česká unie neslyšících, sociální podnik, s. r. o., která funguje jako provozovna Kavárny u Žambocha – Moravské kavárny neslyšících.¹⁶⁸ Toto jen pro příklad. „Neslyšících kaváren“ je v ČR více.

3.2. Tichý svět, o. p. s.

Jedná se o organizaci, která funguje od roku 2006, a jak sama uvádí na svých webových stránkách, „propojuje svět Neslyšících a slyšících.“ Postupně se její působnost rozšiřuje do dalších krajů v republice. Jde o organizaci s poměrně rozvětvenou působností co do svého zaměření.¹⁶⁹

Program organizace je, jak jsem již zmínil, velmi rozvětvený a pro Neslyšící prospěšný. Tichý svět je členem ASNEPu a dalších doprovodných organizací a je podporován Ministerstvem zdravotnictví a Ministerstvem práce a sociálních věcí. Organizace poskytuje či provozuje např. Tichou linku,¹⁷⁰ Tichou kavárnu a cukrárnu¹⁷¹, Tiché zprávy,¹⁷² Tichou jehlu,¹⁷³ Tichou poštu¹⁷⁴ a další.¹⁷⁵

Organizace nabízí sociální rehabilitaci, odborné sociální poradenství a tlumočnické služby. Její vise spočívá v přispění k integraci Neslyšících v majoritní společnosti a zlepšení jejich postavení, v přispění k popularizaci této komunity a v pomoci

¹⁶⁸ Tamtéž

¹⁶⁹ *Tichý svět: O nás* [online]. Praha [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.tichy Svet.cz/o-nas>

¹⁷⁰ Online služba založená na tom, že tlumočí nebo přepisuje telefonický hovor – to se uplatňuje v momentech, kdy Neslyšící potřebují kontaktovat úřady, lékaře a další telefonickým způsobem.

¹⁷¹ Tichá kavárna, kterou provozuje Tichý svět se nachází v Praze a opět jde o komunitní podstatu místa, kde se Neslyšící mají možnost setkávat a účastnit se nějakých aktivit.

¹⁷² Jde o internetové zpravodajství, které předává Neslyšícím zpravodajské aktuality ve znakovém jazyce.

¹⁷³ Tichá jehla je síť provozovny Tichý svět – chráněná pracoviště, která má za cíl zaměstnávat osoby se sluchovým postižením.

¹⁷⁴ Přeprava zásilek, které přepravují Neslyšící kurýři.

¹⁷⁵ *Tichý svět: O nás* [online]. Praha [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.tichy Svet.cz/o-nas>

Neslyšícím překonávat komunikační bariéry. Co považuji za velmi zajímavé je fakt, že v Tichém světě poskytují krom sociálního také právní poradenství. Mimo Neslyšící tato organizace cílí i na veřejné instituce jako jsou nemocnice, úřady, kde šíří osvětu a snaží se dosáhnout bezbariérové komunikace.¹⁷⁶

3.3. ASNEP¹⁷⁷

Jedná se o, ve své podstatě, organizaci zastřešující většinu ostatních. Včetně těch výše zmíněných. Byla založena roku 1992 a jejím účelem bylo zastřešovat jiné organizace. ASNEP k problematice Neslyšících přistupuje tak, že se snaží ji řešit systémově. Tzn., že není zaměřena na dílčí požadavky jednotlivých osob se sluchovým postižením. ASNEP tedy podporuje jiné organizace a pomáhá jim fungovat a dále působí spíše na poli odborné i laické veřejnosti, pro kterou připravuje seznamovací a vzdělávací semináře, školení a další šíření osvěty o této problematice formou prezentací.¹⁷⁸

Důležitým nástrojem, kterým je daná problematika řešena spočívá v expertních komisích, které se zaměřují na různé oblasti. Jde zejména o oblast legislativního charakteru, skrytých titulků, zpracování odborných témat v oblasti sociální práce a vzdělávání. Zvolení předsedové mají pověření ke zpracování takových témat a podkladů k nim.¹⁷⁹

ASNEP je dále jakýmsi prostředníkem mezi laickou i odbornou veřejností a Neslyšícími, Nedoslýchavými a ohluchlými a jejich organizacemi. Na Asnep se mohou slyšící, Neslyšící i odborná veřejnost obrátit s prosbou o radu s problémem týkajícím se jeho zájmu. Zpravidla může jít o prosbu zprostředkování kontaktu nebo prosba o odborný názor z pozice ASNEPu na tu kterou problematiku.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Tamtéž

¹⁷⁷ Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, z. s.

¹⁷⁸ ASNEP [online]. Praha, 2023. [cit. 2023-09-05]. Dostupné z: <http://www.asnep.cz/o-nas/>.

¹⁷⁹ Tamtéž

¹⁸⁰ Tamtéž

4. Antropologická perspektiva tématu – teorie etnicity ve vztahu k tematické Neslyšících a jejich kultury

Dle stanovených podmínek se jako má zásadní povinnost ve vztahu k dokončení této práce jeví aplikace některé ze studovaných, převážně antropologických, teorií na téma. Na výběr je v tomto ohledu opravdu nepřehledné množství teorií, které by se daly použít. V práci měl původně být aplikován tzv. Sociální konstrukt reality. V průběhu načítání teorie a dalších knih a článků jsem se od plánované teorie odvrátil a přemýšlel nad něčím sofistikovanějším.

Příslušnost Neslyšících k vlastní menšinové, avšak plnohodnotné kultuře, vlastnímu jazyku, vlastnímu vnímání historie a kultury se mi v prvopočátku jevila jako nacionalismus. Ovšem si uvědomuji problematiku nacionalismu, ke kterému by bylo třeba zohledňovat prvek národa a ten ve vztahu k našemu tématu zcela absentuje. Bylo tedy nezbytné začít přemýšlet o náhradě a, zdá se, adekvátní náhradou se jeví teorie etnicity.¹⁸¹ Pro obecnou definici etnicity tak práce využívá východiska Thomase Hyllanda Eriksena.

Pro stanovy, kterých tato práce potřebuje docílit považuji za nezbytné, aby byla představena teorie etnicity jako taková. Později se práce pokusí poukázat na slučování tématu s teorií. K tomuto sloučení práce využije zejména článek známého amerického antropologa, který se krom jiného věnuje Neslyšícím a problematice kolem nich a jejich komunity, Harlana Lawsona Lanea.

¹⁸¹ Etnicita byla něco, co mi začalo vyplývat až během zpracování práce. Nabyla tedy původním záměrem. Teoretická příprava a zpracování tématu této práce se mi začalo protínat právě s teorií etnicity.

4.1. Etnicita a etnická identita – východiska Thomase Hyllanda Eriksena¹⁸²

Pro definici a nastínění teorie etnicity jsem se rozhodl využít kapitolu z knihy *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál* věhlasného Thomase Hyllanda Eriksena, coby známého antropologa, který se zabývá problematikou. Tématu etnicity se věnuje právě v jedné z kapitol, kde pojednává o příslušnosti ke komunitě, kultuře či skupině, identitě a dalších zajímavých tématech.

Eriksen se věnuje tématu etnicity z pohledu sociální a kulturní antropologie a tu se snaží dále nastínit a vysvětlit čtenáři. Etnicitu lze definovat jako aspekt vztahu mezi skupinami, ale je třeba si povšimnout, že etnicita jako taková je velmi složitá a nelze u ní stanovit všeobecnou definici.¹⁸³ Je v ní nezbytně zapotřebí brát zřetel na spoustu proměných aspektů a faktorů, které tuto teorii provází. Etnické skupiny jsou všudypřítomné a měly by být uznávány nejen zevnitř, ale i zvenčí. Jde o menšinové skupiny, které se mohou domáhat práva na kulturní přežití a rovnoprávnost s většinovými skupinami, aniž by explicitně vznášely požadavek na ustavení vlastního státu.¹⁸⁴

Postoje etnických minorit se rutinně střetávají s majoritní skupinou. Právě tyto skupiny se střetávají dnes a denně na pozadí běžných dní a rutinních činností. Etnicita se totižto na pozadí společnosti projevuje na různých úrovních v rámci interakcí etnické skupiny s majoritou. Nemusí jít primárně o konflikty, ale i o obyčejnou sociální interakci¹⁸⁵ mezi dvěma a více jedinci dvou komunit.¹⁸⁶ Projevy etnicity nejsou tedy pouze konfliktní,

¹⁸² Pro definici etnicity dávám přednost právě Eriksenovi, protože se domnívám, že jeho text etnicitu jako takovou vystihuje velmi přesně. Etnicita je fenomén, který může být poměrně obtížné obecně definovat. Každý autor může na etnicitu nahlížet z jiné perspektivy a zohledňovat odlišné faktory. Proto zdůrazňuji, že práce zohledňuje východiska Eriksena, protože nenabízí prostor k tomu, aby zohledňovala východiska několika dalších autorů. Takto je krom Eriksena možnost pojímat i dalšího autora, a sice Fredericka Barhta, ke kterému se Eriksen odkazuje.

¹⁸³ Velmi obdobně jako tomu je u pojmu „kultura“.

¹⁸⁴ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 316

¹⁸⁵ Tamtéž

¹⁸⁶ Tamtéž

ale jedná se zde i o poklidné projevy, jakými mohou být například projevy každodenních situací – tedy např. modlitby, rituály,¹⁸⁷ které si příslušník etnické minority přináší ze své kultury, kterou vyznává. Etnicita se tedy projevuje na celé široké škále od interakce po válku.

Antropologie vyznává označení „etnická skupina“ i pro majoritní skupinu. Je tedy nutné si zde uvědomit a povšimnout si aspektu, který teorii etnicity provází a funguje pro ni jako základní stavební kámen. Řeč je o vztahu – je zde nutné zohlednit aspekt vztahu mezi dvěma skupinami. Existuje však mylný názor, že etnicita nabývá na významu s výrazněji odlišnými kulturními pohledy. Eriksen však konstatuje, že tento názor je mylný a své tvrzení zakládá na antropologickém výzkumu, který prokázal, že jde o nesprávný předpoklad. Etnicita je nakonec nejdůležitější tam, kde jsou si kultury blízké – čím více jsou si lidé někde podobní, tím více lpí na svých odlišnostech.¹⁸⁸

Eriksen svá východiska odkazuje také na známého antropologa Frederika Bartha. Ten svůj model teorie etnicity zakládá na tvrzení, že jde o velmi důležitý sociální proces. Na co však dbá ze všeho nejvíce je skutečnost, kterou si musí čtenář uvědomit, a sice, že etnicita není vlastnost nějaké skupiny, ale je to vztah dvou či více skupin, anebo jednotlivců mezi sebou, a mezi kterými existují větší či menší rozdíly. Existence etnické skupiny podle Bartha musí navíc být potvrzena společensky¹⁸⁹ a ideologicky tím, že sami její příslušníci i lidé zvenčí přijmou kulturní diferenciaci, která musí souviset se společenskými praktikami – zde jmenovitě náboženství, endogamní pravidlo pro manželství, jazyk apod.¹⁹⁰ Eriksen však Barthovi vytýká jednu věc, kdy podle Eriksena Barth opomíjí prvek s politickým významem. Tento prvek spočívá v přivlastnění a uvědomění si (pro etnickou

¹⁸⁷ Tamtéž

¹⁸⁸ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 318

¹⁸⁹ Čili by etnicita nějaké skupiny měla být uznávána i zvenčí.

¹⁹⁰ Tamtéž

skupinu) společné historie.¹⁹¹ V historii spočívají původní mýty, ospravedlnění nároků na společnou kulturu a zobrazuje etnickou skupinu jako rozšířenou příbuzenskou skupinu.¹⁹² Má-li být etnicita efektivní, musí v ni věřit sami aktéři. Je zde nutné přesvědčení a uvědomění si svých kulturních diferencí.¹⁹³ Zároveň je třeba brát v úvahu, že existují mýty o původu, které ospravedlňují a legitimují přítomnosti smysl.¹⁹⁴ Proto je velmi důležité brát zřetel i na historii skupiny.¹⁹⁵

Eriksen zachází v souvislosti s etnicitou i do problematiky stereotypů.¹⁹⁶ Ty zjednodušeně definuje jako „... *popisy kulturních rysů jiných skupin, o jejichž existenci je klasifikující skupina přesvědčena.*“¹⁹⁷ Stereotypy však mají často morálně odsuzující charakter. Tyto stereotypy, které navíc jdou ruku v ruce s předsudky, o druhých mohou právě posilovat soudržnost té které etnické skupiny či komunity,¹⁹⁸ anebo také může utvrzovat její vnímání sebe sama a utvrzovat její hranice.¹⁹⁹

Eriksen zdůrazňuje, že stereotypy nejsou a nemohou být založeny na pravdě. Jde podle něj totiž o „*zjednodušující, přehnané a ideologicky zatížené popisy sociální skutečnosti.*“²⁰⁰ Stereotypy a jejich aplikace může pro skupiny znamenat ztížené podmínky kupř. na poli vzdělání, protože podle utlačující skupiny může být utlačovaná skupina

¹⁹¹ Ve ztahu k tématu pak explicitně historie Neslyšících – více rozebírána ve 2. kapitole.

¹⁹² Tamtéž

¹⁹³ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál.* Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 319

¹⁹⁴ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál.* Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 328

¹⁹⁵ Toto vysvětluje, proč je tak důležité brát v úvahu historické kontexty a rovněž, proč jsem se rozhodl věnovat tak podstatnou část druhé kapitole, která se věnovala historii. Historie je ve své podstatě něco, co nás utváří a právě události dob minulých jsou to, co Neslyšící tak spojuje – ty Neslyšící, kteří ještě koncem minulého století měli omezené právo na svůj jazyk, coby legitimní nástroj pro komunikaci.

¹⁹⁶ Viz kap. 1.2.3.

¹⁹⁷ Srov. ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál.* Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 319

¹⁹⁸ Jako je tomu u Neslyšících

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Srov. Tamtéž

neschopna nabýt vzdělání, protože její příslušníci jsou hloupí. Stereotypy tak posilují legitimitu etnických hranic a již zmíněnou skupinovou soudržnost.²⁰¹

Zároveň je ale nutné vzít v potaz fakt, že etnicita, coby sociální jev, je velmi relativní a do jisté míry situační.²⁰² Pro vysvětlení jde v podstatě o to, že se etnicita může projevat v různých situacích jinak a je nutné zde zohledňovat všechny její aspekty.²⁰³ Každý autor může k etnicitě přistupovat jinak, protože situační charakter etnicity a její proměnlivé projevy se mohou v konkrétních situacích lišit. Podle některých sociálních odborníků je pomyslným stavebním kamenem pro etnicitu otázka identity a již zmiňovaný pocit sounáležitosti k vlastní komunitě a kultuře.²⁰⁴ Tato etnická soudržnost vzniká v průběhu sociálních a politických procesů.²⁰⁵

Etnická identita je většinou definována na základě vize sebe sama a někoho druhého. Jde o aspekt vztahu, srovnání se s jinými. Důraz autora je zároveň kladen na fakt, že samotná etnicita nepostačuje k určení sociální identity. Každý člověk má mnoho vzájemně se provazujících a vzájemně se doplňujících identit, které se aktivují v určité konkrétní situaci, která o její aktivaci rozhoduje. Identita není neměnná ani vrozená, ale utváří se v sociálních situacích při spolupráci a styku jednotlivců.²⁰⁶ Člověk není členem pouze jedné jediné komunity, ale je členem několika komunit, které se vzájemně překrývají, a proto je identita situační a v každém kontextu jiná.²⁰⁷

²⁰¹ Tamtéž

²⁰² ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 320

²⁰³ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 321

²⁰⁴ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 322

²⁰⁵ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 323

²⁰⁶ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 327

²⁰⁷ ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6, s. 328

Vztah etnicity a kultury je tematicky velmi zajímavý a pro studium a výzkumy velmi perspektivní. Pro tuto práci budou důležité následující body, a proto si dovoluji krátké shrnutí:

- Etnicita je aspektem vztahu – ve své podstatě My vs. Oni
- Menšinové skupiny mohou vznášet požadavek na právo na kulturní odlišnost za účelem přežití a rovnoprávnosti s majoritní etnickou skupinou, bez požadavku na ustavení vlastního státu
- Etnicita se může projevovat na dvou škálách – od interakce po válku (na této škále bychom byli schopni najít několik momentů ve smyslu vztahu příslušníka menšinové Neslyšící komunity X příslušníka většinové komunity)
- Etnicita je nejdůležitější tam, kde jsou si kultury blízké a čím více jsou si jejich příslušníci podobní, tím větší mají potřebu se od sebe vymezit a odlišit (tím více lpí na svých odlišnostech)
- Pakliže má být etnicita jako taková efektivní, musí si své kulturní difference uvědomovat sami její příslušníci, kteří o ní musí být přesvědčeni
- Stereotypy poskytují legitimitu etnickým hranicím a poskytují etnickou skupinovou soudržnost
- Etnicita je relativní a situační – důležitý je kontext situace, kdy se etnicita projevuje
- Zásadní pro etnicitu je identita – ta identita, která je založena na diferenciaci od jednotlivých skupin, zásadní je srovnání se s jinými – etnicita samotná nedostačuje pro potvrzení sociální identity
- Každý člověk má mnoho identit, které se překrývají a projevují v závislosti na situaci a jejím kontextu

4.2. Etnicita a etnická identita ve vztahu k Neslyšícím – východiska Harlana Lawsona Lanea²⁰⁸

Etnická skupina, jak byla popsána výše, je nějaká skupina lidí, která se od jiné skupiny vymezuje na základě nějakých svých kulturně-diferenčních prvků. Právě ve vztahu etnicity a Neslyšících narážíme na zásadní problém, a sice v momentě, kdy na Neslyšící vztahujeme paradigma deficitní a zapomínáme na existenci paradigmatu diferenčního.²⁰⁹ Paradigma deficitní, čili náhled na Neslyšícího z perspektivy jeho handicapu, je považováno z antropologicko-etického hlediska za nevhodné. Důvodem je nepřiměřený náhled na tuto kulturní minoritu a zároveň jde o přístup, který očividně nabádá k jakési léčbě²¹⁰ či nápravě hluchoty, coby problému.²¹¹ Problematický je tento přístup zejména z toho důvodu, že snaha o nápravu hluchoty a jejího vnímání jako problému by mohla vést k odrazování od osvojení si Neslyšícím vlastního mateřského jazyka – znakového jazyka. Navíc Neslyšící často sami nevěří, že by byli handicapovaní,²¹² ale považují se za příslušníky minoritní komunity a kultury.²¹³ Zároveň jde o projev identity a sebeidentifikace. Konstrukce pohledu na neslyšící jako na handicapovaného, a ne jako na příslušníky komunity může přinášet rizika jako je právě zmíněné odrazování od znakového

²⁰⁸ Harlan Lane byl americký psycholog a antropolog, který jako jeden z mála věnuje svou pozornost z pohledu antropologa Neslyšícím a jejich kultuře.

²⁰⁹ Viz kap. 1.1.1.

²¹⁰ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 291

²¹¹ Pakliže vidíme hluchotu jako problém, který je třeba řešit léčbou, může pak vznikat problém ohledně otázky po identitě – jak tenká je hranice k jejímu potlačení? Bylo by to vůbec etické?

²¹² Takové vnímání často vyvolává etické otázky, avšak podotýkám, že se tato práce etické perspektivě primárně nevěnuje.

²¹³ Od toho již v začátku rozlišování N/n při psaní „N/neslyšící“.

jazyka.²¹⁴ Takové pohledy tuto komunitu ohrožují a jsou založeny zejména na nedorozumění²¹⁵ (a nepochopení Neslyšícím).

Prim v tomto záměru popsat Neslyšící jako etnickou skupinu hraje především sounáležitost ke skupině či menšinové kultuře. Zásadním faktem je, že se jedná o otázku vlastní identity a sebeidentifikace. Skupina Neslyšících má totiž název, který se častěji objevuje v cizojazyčných, zejména anglických textech a tím je „*Deaf World*“.²¹⁶ V překladu pak „*Svět Neslyšících*“.²¹⁷ Už právě toto samo o sobě, že má skupina oficiální název, je ve své podstatě jakási forma vymezování se. V USA můžeme pozorovat existenci Světa Neslyšících, jejichž primárním jazykem je ASL, a kteří se identifikují jako členové této minoritní kultury.²¹⁸ Můžeme zde pozorovat dva fenomény, které tato práce již zmínila. N/neslyšící a N/nedoslýchavé můžeme rozlišovat na ty, kdo:

1. Po plnohodnotné akulturaci v běžné společnosti slyšících později ohluchli. Tito lidé stále běžně komunikují v angličtině,²¹⁹ ale neidentifikují se jako Neslyšící či Deaf ani jako členové Světa Neslyšících. Tito lidé sebe sama spíše považují za neslyšící osoby na základě postižení.
– Jde o příklad deficitního paradigmatu.
2. Projevují sebeidentifikaci na bázi kontaktu a splynutí s kulturou.

²¹⁴ Takového přístupu nacházíme v historii více než dostatek a je třeba přistoupit na pohled na Neslyšící jako na kulturní minoritu a zohledňovat či akceptovat otázku identity a sebeidentifikace.

²¹⁵ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 291

²¹⁶ Tamtéž

²¹⁷ Pomalu se toto označení dostává i do češtiny a je v ní stále častější, ale přesto si myslím, že ještě nedost. Právě historické události, které popisují ve druhé kapitole, kdy zde byl znakový jazyk zakázán či omezen a vůbec Zákon o znakovém jazyce, který vešel v platnost teprve (a celkem pozdě) v roce 2008 ukazuje, že západní vnímání Neslyšících a přístup k nim je o velký kus napřed.

²¹⁸ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 291

²¹⁹ V jiných oblastech jinou řečí.

Tito lidé se na základě sebeuvědomění a sebeidentifikace cítí být kulturně Neslyšícími, coby příslušníky této komunity. Důležitý je zde důraz na odlišení se velkým N jako Neslyšící či velkým D jako Deaf.

– Jde o příklad diferenciačního paradigmatu.

Svět Neslyšících se tedy jeví, jako etnická skupina na základě diferenciačního paradigmatu. Důvodem je, že deficitní paradigma zohledňuje pouze handicap, které je třeba napravit a tedy ani neuznává a nezohledňuje aspekty minority a snaha o léčbu je spíše považována za „zásah zvenčí“ ze strany majority. Lane zde dává důraz na zohledňování diferenciačního paradigmatu. Dle Lanea nese etnická skupina tyto znaky: *kolektivní jméno, pocit sounáležitosti, normy chování, hodnoty, znalost vlastní kultury, příbuzenství, sociální organizace, jazyk, příbuzenství, umělecké projevy a dějiny.*²²⁰ Považuji za zásadní každý bod stručně představit.²²¹

1. Kolektivní jméno

Toto již bylo vysvětleno výše v textu. Jde o pojmenování skupiny. Čili členové napříč komunitou mají souhrnné jméno, které nazývá skupinu jako „Svět Neslyšících“, anebo „The Deaf World“.

2. Pocit sounáležitosti

Zde se Harlan Lane odkazuje k Fredriku Barthovi, podle kterého je sebepoznání a uznání ostatními ústředním rysem etnicity. Příslušníci komunity pocítují sounáležitost k jim vlastní komunitě identifikují je jako příslušníci komunity Neslyšících. Jde o projev loajality vůči Světu Neslyšících.

Laneův článek zmiňuje dva aspekty – sebeuvědomění (= interní aspekt) a

²²⁰ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 292

²²¹ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 292-294

uznání ostatními zvenčí (= externí aspekt). Svět Neslyšících nabízí Neslyšícím něco, co jinde nemají. Něco, co jim chybí v domácích podmínkách. Často jde o aspekt snazší komunikace a dorozumění se, dále pak sounáležitost a identitu. Se zajímavým faktem přichází Edgar Schein v r. 1989, na kterého se Lane odkazuje v citacích. Ten přichází ze zjištěním, že Svět Neslyšících disponuje jedním z největších počtů endogamních sňatků ze všech etnických skupin.

3. Normy v chování

Svět Neslyšících je bezpochyby velmi endogamní a málokdy přijme za členy do své komunity někoho zvenčí. Existují totiž normy ve vztahu ke Světu Neslyšících, které musí přicházející členové splňovat. Rozhodnutí o přijetí nezávisí na jedinci, ale na společném konsenzu napříč komunitou. Pro získání statusu je právě třeba dodržovat normy. Tyto normy zahrnují odlišné přístupy ke světu. Jde o kulturní pravidla, která nám říkají, co musíme znát a vědět, coby členové komunity. Měli bychom mít elementární znalosti o kultuře Neslyšících, jejich pravidel chování, znakového jazyka atd.²²²

4. Odlišné hodnoty

Hodnoty jsou pro kulturu Neslyšících fenomén, který si zaslouží notnou dávku pozornosti. Pro Neslyšící jsou hodnoty naprosto zásadní. Typicky

²²² Toto považuji za zásadní informaci. Sám jsem prošel integrací do Světa Neslyšících a bylo zajímavé sledovat mé vyčlenění. Přišel jsem do 2. třídy ZŠ, kdy jsem neměl žádné povědomí o kultuře nebo znakovém jazyce. Až zhruba do přelomu 4. a 5. třídy jsem neužíval znakový jazyk pro komunikaci zejm. pro velmi chabou znalost a dokud jsem svůj znakový jazyk nezlepšil, nebyl jsem spolužáký vůbec přijímaný. Moc neexistovalo se se mnou bavit, pokud se já pořádně nedomluví. Byl jsem spíše obcházen a ignorován. Po naučení se základů znakového jazyka by se dalo říct, že jsem dovršil proces integrace, začlenil se a měl povědomí o kultuře Neslyšících, jsem byl teprve plnohodnotně přijat. Tento proces trval cca 2,5-3 roky. Myslím si tedy, že taková zkušenost se přímo prakticky protíná s těmito teoretickými poznatky o tom, že Svět Neslyšících je velmi endogamní komunita.

může jít o věrnost kultuře, endogamní manželství, ochrana a kulturní uznání jejich vlastního jazyka a šíření informací mezi Neslyšícími.

5. Znalosti vlastní kultury

Pro Neslyšící mají vysokou prioritu znalosti specifických kulturních vyznání. Často vědí o typických aspektech jim vlastní kultury a jejich charakteristikách. Mají přehled o typických Neslyšících osobnostech. Znají své mantinely a pravidla pro komunikaci mimo svou komunitu, tedy s běžně slyšícími lidmi. Samozřejmostí je perfektní znalost a ovládání (národního) znakového jazyka.

6. Zvyky Neslyšících

Svět Neslyšících disponuje svými vlastními zvyky, které čítají např. způsob pozdravů i loučení, pravidla pro střídání se v rozhovoru a zároveň mají svá tabu.

7. Sociální organizace

V americkém Světě Neslyšících existuje mnoho organizací, které Neslyšícím mohou usnadňovat životy. Může jít např. o sportovní, politické, sociální, náboženské a další organizace, které Neslyšící sdružují. To samé nacházíme v českých podmínkách, což tato práce uvádí zejm. ve třetí kapitole.

8. Jazyk

Dalším aspektem soudržnosti etnických skupin obecně, ale samozřejmě i kulturně Neslyšících je mateřský znakový jazyk, který komunitu představuje. Tento jazyk se jeví jako prostředek pro udržení autenticity a identity skupiny. Jazyk je vnímán jako dědičný a jako prostředek či zdroj pro předávání kulturního obsahu Světa Neslyšících dalším generacím. Lane mluví o tom, že ASL či jiný (národní) znakový jazyk je charakteristickým

znakem etnika. Jazyk, který není založen na zvuku, se tedy jeví jako primární prvek celé této tematiky, protože ostře vymezuje Svět Neslyšících od pohlcující společnosti běžně slyšící majority.²²³

9. Příbuzenství

Mnoho etnických skupin věří v zemi svých předků. Věří v nějaký (pra)původ. Není pro ně však relevantním faktorem území, nýbrž jde spíše o údajný pocit spojení. Potenciální vysněný původ se tak zdá být důležitější, než jakákoli reálná lokalita. Svět Neslyšících můžeme nalézat po celém světě. I když se potkají Neslyšící dvou různých národností, cítí k sobě silné pouto, přestože nesdílí územní příslušnost a mají omezenou schopnost komunikace. Lane toto přirovnává k tomu, že jsou Neslyšící jako členové diaspory, jako jsou např. Židé. Stejně jako etnické menšiny v diaspoře, předsudky a diskriminace v hostitelské společnosti povzbuzují Neslyšící k tomu, aby si zachovali svou dignitu navzdory sociální marginalizaci. Lane však uvádí, že prvek příbuzenství je však pouze zajímavým prvkem či doplňkem, ale není nikterak zásadním pro klasifikaci Světa Neslyšících jako etnické skupiny. Jiní antropologové, etnologové, sociologové s tímto však nemusí souhlasit. Podle Lanea v etnicitě sice jde o pocit sounáležitosti, která nemusí být nutně postavena na bázi genetiky a pokrevní vazby. Co se týče Světa Neslyšících, pak jde spíše o projev solidarity, než příbuzenost.²²⁴

²²³ Neslyšící k sobě mají kulturně blízko i napříč různorodými státy. Jejich blízkost zajišťuje MZS (viz s. 18). Je nutné zohlednit fakt, že znakový jazyk je národnostní, čili v každém státě autentický. Přesto však existuje MZS, který přispívá k blízkosti Neslyšících přes jejich odlišné národnosti. Proto jsou schopni Neslyšící se domluvit – není to však dáno globálním charakterem znakového jazyka, kterým znakový jazyk ani zdaleka nedisponuje, ale právě systémem obdobným esperantu, který stanovuje MZS.

²²⁴ Subjektivně bych etnicitu ve vztahu k Neslyšícím s příbuzenstvím nepromíchal, avšak domnívám se, že prvek příbuzenství můžeme sledovat u jiných etnických skupin, tedy např. spíše u etnické skupiny Romů, než Neslyšících. Příbuzenství je zde chápáno spíše na bázi biologické podobnosti, než genetické příslušnosti. Prvek příbuzenství bych pro toto zcela vynechal.

10. Umělecké projevy

„Jazykové umění“ je pro znakový jazyk velmi charakteristické. Znakový jazyk v sobě nese prvky dramatiky a mnohdy má až hereckou přehnanou mimiku. Jazykové umění je založeno na znakovém jazyce – jde vesměs o velmi specifické projevy humoru, slovní hříčky, pantomimu. Kultura Neslyšících se zrcadlí v divadelní tvorbě – často se do témat představení implementují každodenní záležitosti, které Neslyšící prožívají, tedy např. handicap a kulturní zkušenost.

11. Dějiny

Pro etnické skupiny je charakteristické jejich vnímání vlastní komunitní historie a právě historie je ve Světě Neslyšících velmi bohatá a perspektivní.²²⁵ Zde Lane cituje citát Nagela z roku 1994, který zní takto „*Minulost je zdrojem kolektivního hledání smyslu a etnické identity*“, ale cituje i Fishmana z roku 1982, který říká, že „*Smysl pro společnou historii spojuje po sobě jdoucí generace*“.

Sociální vědci jako jsou antropologové, sociologové, etnologové apod. se domnívají, že etnická skupina musí být doprovázena vlastnostmi, které oddělují hranici mezi menšinou od jiných etnik, zejm. toho většinového. Harlan Lane zde udává tabulku etnických hranic, na bázi které ukazuje v jakých aspektech se minorita etnicky Neslyšících a etnická majorita střetávají, čili kde jsou rozdíly a kde jsou pomyslné konevergenční body.²²⁶

²²⁵ Toto velmi dobře reflektuje 2. kapitola této práce. Musím však poznamenat, že historie v této práci sestává pouze z vybraných dílčích částí, protože tato práce neposkytuje kapacitu ani prostor pro to, aby byla historie pojímána tak komplexně, jak by si zasloužila. Historie Neslyšících na asijském nebo americkém kontinentu by mohla být velmi zajímavým námětem na další samostatnou práci.

²²⁶ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, obr. tabulky na s. 294

Lane se svou tabulkou pokračuje etnickými hranicemi a zmiňuje, že čím více Neslyšící oslavují a potvrzují svou odlišnou etnickou identitu, tím více posilují etnickou hranici, která je diferencuje od slyšící majority. Opět zdůrazňuje, že jazyk je hlavním prvkem, protože vždy hraje významnou roli při udržování etnických hranic. Slyšící totiž zřídka ovládají znakový jazyk a členové Světa Neslyšících zřídka ovládají (a rozumí) většinový mluvený jazyk.²²⁷ Svět Neslyšících tak splňuje nejen to nejzásadnější kritérium, čili jazyk, ale i další výše uvedená kritéria, díky kterým tato komunita splňuje kritéria stanovená pro etnické minority. Toto je důvodem, proč by se k Neslyšícím mělo přistupovat jako k etnické menšině, a proč by měli užívat veškerá práva a ochrany a právní náležitosti, jaké jsou přiznány jiným etnickým skupinám jako je např. Deklarace OSN o právech osob patřících k národnostním nebo etnickým, náboženským a jazykovým minoritám.²²⁸

Za velmi zajímavý považuji fakt, že ve společnostech, kde je rutinou jazyk mluvený nikoli znakový, je zároveň hluchota vnímána jako defekt, který je třeba lékařským zásahem napravit. Jenomže na světě existují dvě nejznámější lokality, kde je tomu přesně naopak. Jde o Martha's Vineyard a lokality na Bali, kde je Neslyšících spousta a je zde bytí Neslyšícím bráno jako vlastnost, nikoli handicap a znakový jazyk je zde velmi rozšířen.²²⁹

Pro Neslyšící je nepřijatelné adjektivum „postižený“, jde v jejich očích o stereotypní²³⁰ nálepku. Velmi silný argument pro odmítnutí této nálepky spočívá v tom, že Neslyšící pro toto označení nevidí důvod – uvědomují si svou diferencí, ale ne postižení ve

²²⁷ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 294-295

²²⁸ Tamtéž

²²⁹ LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 295

²³⁰ Viz kap. 1.2.3.

smyslu toho, že by jim něco chybělo. Podle některých autorů si Neslyšící své postižení nechtějí přiznat, přijmout ho a odmítají pravdu, aby se vyhnuli stigmatizaci. Tomu však oponuje president Gallaudetovy University I. King Jordan, který říká „*To je jako zeptat se černocho, jestli by byl raději bílý... Nemyslím si o sobě, že bych byl neúplný... Je to častý omyl, pokud neznáte problematiku Neslyšících.*“²³¹

Stejně jako příslušníci mnoha jiných etnických skupin, kulturně Neslyšící lidé preferují stýkání se a uzavírání sňatků se členy své komunity. Výzkum Harlana Lanea ukázal, že si neslyšící přejí mít např. neslyšící dítě. Měli by k němu totiž kulturně blíže. Neslyšící preferují neslyšící dítě, manžela, dávají přednost společnému setkávání s ostatními kulturně Neslyšícími lidmi – v klubech, spolcích, pokud možno v zaměstnání, volném čase, při sportovních aktivitách apod. Znovu tak narážíme na jejich endogamní podstatu. Tímto se Neslyšící diametrálně odlišují od nevidomých. Ti zase pro změnu vyhledávají společnost vidoucích lidí a nevidomý s nevidomým se stýká převážně jen v případě nutnosti a nepřeje si přenášet svou nevidomost na své dítě, kdežto Neslyšící hluchotu ano. Neslyšící svou hluchotu berou velmi pozitivně²³² a umějí na ní najít i výhody. Na základě výše popsaných řádků se jeví označení Neslyšících jako etnickou skupinu legitimní. Sám jsem některé fenomény vypožoroval při svém denním styku s Neslyšícími přáteli a pedagogy v minulosti.

²³¹ Srov. LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>, s. 298

²³² Tamtéž

5. Závěr

Tato bakalářská práce provedla čtenáře širokým spektrem fenoménů, které společně jako jeden komplex utváří něco, co nazýváme „kultura Neslyšících“. Ta sloužila jako stavební kámen celé naší problematiky zaměřené na otázku Neslyšící osoby. Téma práce, které ukázalo definice, odkazovalo k literatuře a dalším zdrojům, na jejichž bázi se snaží ukázat čtenáři svou hloubku. Práce tak představila několik zásadních a zejména transkulturních fenoménů pro své téma, jakými jsou kupříkladu kultura, znakový jazyk, představila paradigmaty, bez kterých by nemohla tato tematika vůbec fungovat a mnoho dalšího. Samozřejmě tato práce neposkytuje prostor k tomu, aby se dokázala zabývat všemi fenomény, které jsou tematicky s touto problematikou spjaty.

Coby autor textu považuji za zásadní, aby byly jednotlivé fenomény a pojmy, které se linou celou prací přesně stanoveny a představeny. Práce hojně pracuje s pojmy jako jsou kultura, Neslyšící, komunita apod. Pro začátek bylo tedy naprosto nezbytné tyto pojmy reflektovat ve světle jim vlastních definic, aby bylo zcela jasné, kam míří a proč jsou s prací spjaty či jsou pro ni jinak elementární. Je nezbytné, aby čtenář byl alespoň tímto způsobem s pojmy, fenomény a dalšími elementárními prvky obeznámen.

Pro tematiku a vůbec pro komunitu, které se práce věnuje, je rovněž velmi důležitý historický precedens. Důvodem je nejen, že je velmi zajímavý, ale je velmi multifonní. Přístup k Neslyšícímu se v průběhu historie celkově proměňuje a je velmi dynamický. Jsou etapy, kdy můžeme pozorovat snahy o konvergenci, jinde můžeme pozorovat snahy o marginalizaci. Samozřejmě je historie velmi proměnlivá nejen jednotlivými obdobími, ale samozřejmě i svou dobou a dobovým smýšlením. Proto je třeba si uvědomit, že tato práce nabízí velmi skromný prostor a nedokáže tak pojmout historii tak komplexně, jak by si zasloužila. Jsou zde pouze stručně představena období, jejich nezbytná charakteristika a zájem je soustředěn pouze na určité lokality zejména v Evropě. Na další kontinenty

a historickou perspektivu přístupu k Neslyšícím na nich tato práce nedisponuje dostatečným prostorem. Bylo by však zajímavé, kdyby někdo v budoucnu zaměřil svou práci na postavení Neslyšících v různých obdobích a v různých lokalitách, ale to pouze na okraj.

Stejně jako je uvedeno v kapitole o etnicitě, Neslyšící disponují různými sociálními organizacemi, které jim velmi usnadňují život. Považoval jsem za nezbytné představit alespoň několik málo z nich, a proto jim byla věnována samostatná kapitola. Tyto organizace bychom mohli chápat jako pomyslný most mezi etnickou skupinou Neslyšících a majoritní (etnickou) skupinou slyšících.

Jak je však stanoveno podmínkami katedry a našeho oboru Transkulturní komunikace pro zpracování bakalářských prací, je nezbytné na své téma práce navléct jakousi nadstavbu, která bude téma reflektovat v souvislosti s některou ze studovaných teorií. Toto byla záležitost, se kterou jsem si již od začátku nedokázal úplně dobře poradit. Nevěděl jsem, kterou teorií bych na tuto práci navlékl, a tak jsem tuto záležitost ponechal ve své podstatě osudu. Vhodná teorie se začínala rýsovat v procesu načítání literatury, článků a hlubším seznamováním se s tématem a procesem jeho tvorby. Vyplyvaly totižto otázky a fenomény jako příslušnost ke komunitě a menšinové kultuře na základě jazyka, pocitu sounáležitosti apod. Jako vhodná teorie navlečená na téma se tedy jevila teorie etnicity, kterou tato práce podkládá zejména východisky Thomase Hyllanda Eriksena, částečně Frederika Bartha a toho nedůležitějšího Harlana Lawsona Lanea. Přitom všem však práce sledovala takovou sekundární otázku „Proč by měla problematika Neslyšících zajímat Transkulturní komunikaci?“ Na tu však (snad) najde odpověď sám čtenář.

Pro práci byl plánován kvalitativní výzkum v podobě rozhovorů, který měl mít za úkol vycházet z myšlenek článku Harlana Lawsona Lanea „*Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World*“. Cílem výzkumu mělo být zjištění zda-li a jak se odpovědi respondentů při výzkumu budou protínat s teorií etnicity v souvislosti s problematikou Neslyšících podle Harlana Lawsona Lanea? Laneova východiska tak měla být

implementována do jednotlivých otázek a následně analyticky ověřována. Výzkum však dvakrát selhal – v první řadě na plachosti respondentů, ve druhé řadě pak na vypovězení spolupráce ze strany tlumočnicka znakového jazyka pro nemoc. Tyto podmínky navíc ještě umocňoval blížící se čas odevzdání a nenalezení nového, v pořadí již třetího, východiska. Výzkum tedy, ačkoli proběhnout měl, neproběhl a toto vnímám jako nejzásadnější mínusový bod své práce. Pro zajímavost však zmíním zajímavý fakt, a sice ten, že v prvním případě selhání výzkumu, jak jsem již naznačil, šlo o jakousi plachost respondentů, která ve své podstatě potvrzuje uzavřenost etnické skupiny – nebyl problém odpovídat mi na otázky, ale byl problém odpovídat mi na videozáznam, kdy právě tento videozáznam by mi umožnil adekvátně přepsat jednotlivé odpovědi do práce. Diktafon by v tomto ohledu, protože by byl užíván znakový jazyk, neměl vůbec smysl. Při druhém pokusu měl být přizván tlumočnick znakového jazyka, ale ten onemocněl a náhrada byla v nedohlednu. Výzkum byl tedy z těchto důvodů ukončen.

Navzdory nevydařenému výzkumu se domnívám, že z textu práce vyplývá fenomén transkulturnality sám o sobě, a troufám si tvrdit, že velmi citelně. Práci tedy předstírám jako pomyslný apel na společenské uznání Neslyšící osoby, coby příslušníka etnické skupiny. Na území České republiky v oblastech, které se Neslyšícím věnují se hojně zabýváme těmi faktory, že Neslyšící je příslušník komunity, příslušník lingvistické minority, příslušník kulturní minority, že a zda mají Neslyšící znakový jazyk a zda je tento jazyk plnohodnotný apod. V neposlední řadě se samozřejmě řeší fenomény jakými jsou kupř. stále malá osvěta u většinové společnosti a aplikace a podporování stereotypů a předsudků vůči Neslyšícím, které apriori mohou velmi citelně přiživovat diskriminaci na pracovním trhu apod. Těmto fenoménům se snaží zamezit organizace, které šíří osvětu a pomáhají Neslyšícím na trhu práce a v dalších rutinních záležitostech. V tomto vidím rovněž určitou paralelu s etnickou skupinou – vždyť i jiné etnické skupiny mnohdy potřebují pomoc ze strany některých organizací, aby vůbec našly práci. Typicky pak může

jít o Člověka v tísní a další organizace, které v poslední době velmi pomohly přehajícím Ukrajincům a dalším imigrantům. Vůči těmto skupinám existují předsudky, stereotypy a diskriminační tendence, které zpomalují a někdy i znemožňují integraci do společnosti. Stejný fenomén pak pozoruji u Neslyšících a já tedy musím konstatovat s tvrzením Harlana Lanea v tom, že by měli Neslyšící být uznáni za etnickou skupinu, která by čerpala identickou podporu a práva, které etnické skupiny mají. Toto se ve společnosti stále více rozšiřuje, ale značným handicapem je zde čas a jeho délka, kterou trvá uznání Neslyšících – vždyť teprve v roce 2008, což je de facto teprve nedávno, byl zakotven znakový jazyk do zákonů. Myslím si tedy, že uznání, které zde sice je, je třeba prohloubit a více podpořit. Je tedy na pováženu uznání skupiny Neslyšících na bázi etnicity, na které mj. stojí celá kultura Neslyšících, což pozorujeme ve vztazích a otázkách sounáležitosti k jim vlastní skupině. Je tedy jen na organizacích, společnosti a třeba i na našem oboru Transkulturní komunikace to, jak rychle se většinová společnost naučí více vnímat Neslyšící na bázi kulturních diferencí a jak rychle se ještě více rozšíří povědomí o tom, že neslyšící není hluchoněmý, ale Neslyšící, a že znakový jazyk je jazyk plnohodnotný a nikoli primitivní, anebo že kultura Neslyšících je díky jazyku kultura a nikoli subkultura.

Zdroje

1. ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISLER. Praha: Prostor, 2004. Obzor. ISBN 80-7260-125-3
2. ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-465-6
3. FULKA, Josef. *Když ruce mluví: gesto a znakový jazyk v dějinách západního myšlení*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7308-747-0
4. HENCKMANN, Wolfhart a Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Praha: Svoboda, 1995. Členská knihnice (Svoboda). ISBN 80-205-0478-8
5. HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0
6. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: SEPTIMA, 1997. ISBN 80-7216-006-0.
7. KOMORNÁ, Marie. *Psaná čeština českých neslyšících - čeština jako cizí jazyk*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-29-7
8. KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9
9. LADD, Paddy. *Understanding Deaf Culture: In Search of Deafhood*. Clevedon: Multilingual Matters, 2003. ISBN 978-1853595455
10. LANE, Harlan L. *Pod maskou benevolence: zneschopňování neslyšící komunity*. Praha: Karolinum, 2013. Lingvistika (Karolinum). ISBN 978-80-246-2449-5

11. MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, c2009. ISBN 978-80-7204-560-0
12. NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura neslyšících*. I. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008
13. V jazykovém ráji. *100+1: Zahraniční zajímavost*. Brno - Židenice: Extra Publishing, 2022, 2022(7), 1
14. ZIMA, P. *Komunita a komunikace: Community and communication*. Praha: SOFIS, 1999. ISBN 80-902439-9-1

On-line zdroje

15. ASNEP [online]. Praha, 2023. [cit. 2023-09-05]. Dostupné z: <http://www.asnep.cz/o-nas/>.
16. Bilingvismus [online]. Praha: Česká televize, 2014 [cit. 2022-10-06]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/213562221800020/#CTPlayer-1>
17. BILINGVISMUS [online]. Masarykova univerzita, Brno: CzechEncy, 2017 [cit. 2022-10-06]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/BILINGVISMUS>
18. BUMBA, Jan. *Neslyšící trápí neustálé komunikační bariéry ve společnosti* [online]. Praha: MAFRA, 2011 [cit. 2023-09-03]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/neslysic-trapi-neustale-komunikacni-bariery-ve-spolecnosti_201109231254_kbrezovska
19. *Differences Between BSL and ASL [D'oh! I Made a Mistake!]* [online]. 2019 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=OYGIyKIH96I>
20. HAVLOVÁ, Jana. *Diskriminace osob se sluchovým postižením je stále aktuální. Experiment prokázal rozdíly v přijímání do zaměstnání* [online]. Právo21, z. s., 2019

[cit. 2023-09-03]. ISSN 2570-8813. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/diskriminace-osob-se-sluchovym-postizenim-je-stale-aktualni-experiment-prokazal-rozdily-v-prijimani-do-zamestnani>

21. *Historie České unie neslyšících* [online]. Česká unie neslyšících, z.ú., 2016 [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/cs/o-nas/historie-cun/>
22. LANE, Halan L. *Ethics and Deafness: Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World* [online]. Northeastern University: Oxford University Press, 2005 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jdsde/article/10/3/291/413383?login=false>
23. *Mezinárodní znakový systém* [online]. [cit. 2022-09-10]. Dostupné z: <http://www.tond.cz/slovník/mezinarodni-znakovy-system>
24. NATIONAL RESOURCE CENTER ON DOMESTIC VIOLENCE. *Myths and realities*. [online]. 2021 [cit. 2023-10-14]. Dostupné z: <https://vawnet.org/sc/myths-and-realities>.
25. *Pravidla chování Neslyšících* [online]. [cit. 2022-10-07]. Dostupné z: <http://www.tond.cz/slovník/pravidla-chovani-neslyšících>
26. *Proč neslyšící nemají rádi slovo „hluchoněmý“?* [online]. MAFRA, 2016 [cit. 2022-10-08]. Dostupné z: <https://ztlumeno.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=546850>
27. PULPÁNOVÁ, Lucie. *Je kultura Neslyšících jen mýtem?* [online]. 2006. [cit. 2023-10-14] Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/99-je-kultura-neslyšících-jen-mýtem?fbclid=IwAR0kJS2AnTfu9Api6cJle9KfOI-hSNtg57XCCB1jLJ2710S0aArQemwhi7I>
28. *Self-Identification in the Deaf Community* [online]. verywellhealth, 2022 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.verywellhealth.com/deaf-culture-big-d-small-d-1046233>
29. *Sociální služby* [online]. Praha: Česká unie neslyšících, z.ú., 2016 [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/cs/socialni-sluzby/>

30. *Spread The Sign* [online]. ÖREBRO, Sweden: European Sign Language Center, 2018 [cit. 2022-07-10]. Dostupné z: <https://www.spreadthesign.com/cs.cz/search/>
31. *Tichý svět: O nás* [online]. Praha [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.tichysvet.cz/o-nas>
32. *Usnesení Evropského parlamentu o znakových jazycích a profesionálních tlumočnických znakového jazyka*. In: B8-1241/2016. Dostupné také z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2016-1241_CS.html
33. Zákon č. 384/2008 Sb. Viz. *Zákony pro lidi: Zákon č. 384/2008 Sb.* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010–2023 [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-384#cast1>
34. Zákon č. 155/1998 Sb. Viz. *Zákony pro lidi: Zákon č. 155/1998 Sb.* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010–2023 [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-155>
35. *Znaková řeč pro samouky. Co musíte vědět, než začnete znakovat?* [online]. Praha: CzechNetMedia, 2018 [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://motherclub.cz/znakova-rec-pro-samouky-co-musite-vedet-nez-zacnete-znakovat/>